

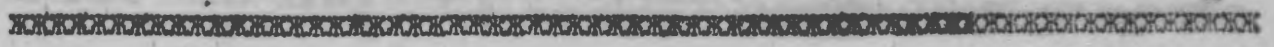
НАШ ШЛЯХ

МІСЯЧНИК
ПОЛІТИКИ
СУСПІЛЬНОГО
ЖИТТЯ
ЛІТЕРАТУРИ
НАУКИ
І
МИСТЕЦТВА

Рік V

1946. · VIII - IX

УКРАЇНСЬКИЙ
Б. 943...
МУЗЕЙ-АРХІВ

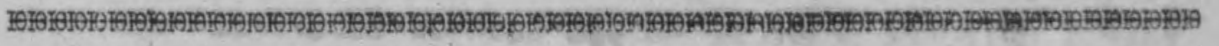

Н А Ш П Л Я Х

Рік У.

Серпень-Вересень

1946

З М І С Т

	Стор.
1. ЕЛЬ. - Житомирський злочин.....	2
2. Свято зброї.....	4
3. Д.СЛОБІДСЬКИЙ. - Напрямні світової політики.....	9.
4. Я.ДУБ. - Робітництво в ССРСР.....	13.
5. ГРИГОРІЙ КОСИНКА. - Ф а в с т.....	24.
6. ІНЖ.М.СЦІБОРСЬКИЙ. - Кінець одної провокації....	33.
7. МИСЛИЧ. - За правильну постановку нашої політики.	36.
8. ЧИТАЧ. - "Чудинці про Україну" - рецензія.....	40.

ЖИТОМИРСЬКИЙ ЗЛОЧИН

(В п'яту річницю з дня смерті сл.п.О.СЕНИКА і М.СЦІБОРСЬКОГО)

Це кров наша тут заклята.

О.Ольжич.

Вже минуло п'ять років з дня Житомирської трагедії – трагічного кінця О.Сеника і М.Сціборського – та ані час, ані драматичність останніх світових подій не можуть затерти неповинної крові з житомирського бруку. Горить далі, як свіжа рана на тілі нації – як пересторога й заповіт для нас і в нас.

Полковника Євгена Коновальця забив ворог зовнішній, його учнів і друзів – О.Сеника та М.Сціборського – стрілами зраду – "українець" і "революціонер": неподолана з-назовні, мала бути українська революція розсаджена знутри.

В момент наступу авангарду українського визвольного фронту, організованого націоналізму, на всю широчінь українського материка, мала бути зламана його сила ударна і заразом – перед усім українським світом, зокрема його східною частиною, позбавленою довгі літа власного політичного життя, – скомпромітована, як така, українська визвольна ідея. Мав бути, нарешті, зламаний український духовий закон, українська соборність крові й духа, що їх ціною великих подвигів і великих жертв будував саме організований український націоналізм, а з ним і в ньому сл.п.М.Сціборський і О.Сеник. В Житомирі встала на українську кров – українська кров, на брата – брат, Земля мала бути кинута в крамолу, найстрашлівішу з бід – внутрішнє самоспалення.

Злочин в Житомирі переступив останні межі революційного, українського і, нарешті, людського закону, та заразом, раз і назавжди відкрив своє власне лице. Відкрив, що ані зрада, ані червнева 1941 року профанція "проголошення" державности, ані постріли у Куца, Шульгу, Шубського і т.д: не є випадок, а "генеральна лінія", система й план. Злочин цей "зірвав маску з агентів Ярого, агентів – національних зрадників, що в нинішню, таку важливу для України, хвилю вбачає своє завдання, свою революційну місію, про яку стільки горляють, у мордуванні найкращих елементів українства". (Олена Теліга – в Організаційній відозві ЗУЗ 1941). Бо після Житомира, як його продовження – нова річка

кривава, приходять Львів, смерть Бараневського і Сумка, приходять все нові безчистства, інсинуації, зловживання іменем України і Повстань - терор, що його об'єктом стає вже потроху увесь український світ, а в перспективі - нові підступні постріли у кожного, для кого, як і для убіених - Сціборського і Сеника - українська ідея не з кон'юктурного часу, а правдою, "природи метафізичної", неподільною і всеобіймаючою, для кого служба Україні полягає в практичній помилності зосередженні всіх своїх сил для боротьби з окупантом".

У відозві ПУН'у з 5.9.1941 року читаємо, що злочинного житомирського діла "доконала тим разом диверсія", що її "в найбільш рабіннований спосіб" використав "той самий дорог, що від смерти Симона Петлюри й Євгена Коновальця намагається знищити провідний актив українського націоналістичного руху. А через п'ять літ, з одного з повідомлень "з тамтого боку", - що Сеника вбив "радянський патріот..."

Злочин родить злочин, зрада Організації - зраду Україні, і кров. На Україну лягла тінь Святополка Окаянного.

В Житомирі наповнюється проба Української Революції, а з нею Нації. М. Сціборський напередодні війни писав: "Іде про те, щоб не повторилась анархія гуляй-поля" й "не поховала основну вирісальну мету - боротьбу за державність в ім'я Нації", і за цю віру гуляй-поле його забило.

Дорогу до нашої вічної мети - українського Києва - загородили Сеникові й Сціборському постріли ззаду. І крові цієї не об'їхати й не перейти, як закляття лежать вона на Нації; бо лише довершивши процес революції: "викинувши зо свого нутра первні анархії й злочинства" (Олена Теліга), знищивши в собі "п'яту колону", чорні душі й діла бродників, викупить Нація собі дорогу до перемоги і дійде остаточно до свого вічного Києва, й прийме вінець державности.

"Так сплатимо довг" ми та вся Україна - героїчній пам'яті і ти двох героїв нашого руху

МИКОЛИ СЦІБОРСЬКОГО і О. СЕНИКА-ТРИБІВСЬКОГО,

які впали, щоб воскресла оновлена Україна". (О. Теліга, в Організаційній відозві ЗУЗ 1941 р.

СВЯТО ЗІРСІ

Героїчного 1919 року, в день 31, политоного сонцем, серця, серця бласкучого золотом достяглого зерна, вступили об'єднані українські армії до столиці Соборної Української держави — Києва. Українською зброєю вибито вілвічного зорога з мурів столиці і над Золстоверхим замавав жовтоблакитний прапор. Гордою і спокійно-твердою коною проходили переможні частини української армії, блищала на сонці зброя в дужих і певних руках.

Це після довгої перерви руки українські вхопились за зброю, щоб відновити державу, щоб відновити традицію. Це прокинулась нація мучня і хоробра, підступом і насиллям приспана та з огні окрадена з усього, навіть із своєї духовости.

Ганебно, окрадена, прокинулась вона, коли розлилася гвучкі води революції 1917 року.

Гул стояв у розлогих стенах, памала заграва світсові пожежі — нові сили готувались до нещадного нападу на наші простори і багатства і ми, мов казковий лицар, прокинувшись зі сну, з дужим хрустом випростали крижі, і руки почали пукати своєї зброї. Але зброї не було. Та не лише це. Не лише зброї не було, а зчинився пекельний галас усіх синів ворожого пекла, що зброя непотрібна, що це не на часі. І як подумати! пекельний вереск мав свої наслідки: армію демобілізовано, озброєні частини проголошували свою нейтральність. І не тільки військово були ми окрадені, але й духово. Небралось автономії. Столошувалось, що лише тому творимо своє життя самі, що нас до цього примушено, що на наші заклики братнього єднання ворог не відповів...

Та нація — це духова спільнота, що стоїть понад такими чи іншими рисами і вчинками одного покоління. Вона — це єдність, нерозривно зв'язана невидимими вузлами так само з майбутнім, як і з минулим. І потім ки лицарів хоробрих не могли примиритися з цим. «Скинїло образою серце юнацьке» й вибухло очайдушним, легендарним, небувалим і святим чином незабутніх Крут.

Знову і знову все нові і нові стають завязті до бою із зброєю в руках, продовжуючи славу боротьбу предків своїх. Пораз більше, огниває зв'язок з минулим і відсуття великого майбутнього й боротьба розпалюється, розгортається — боротьба, що триває до сьогоднішнього дня, до останнього моменту, і триватиме далі.

Так швидко надійшов незабутній 1919 рік, що з «платки малоросійських дум креснув козацьку іскру». Справдилися славі слова славного Мазепи «не през наблі маєм права». Лише шабля — зброя в руці дає і почуття власної вартости, і свідомість свого права, і саме право. З розвитком збройної боротьби оживає й свідомість, оживає й думка. З поворотом традиції збройної боротьби відновлюється і традиція політичної, державницької думки, оживає ідея держави, воскресає ідея соборности. Це не випадок, що саме в 1919 році, після того, коли нація віднайшла себе серед брязкоту зброї й вибухів стрілен, проголошено акт злуки українських земель.

Ця залежність пробігає червоною ниткою через усі події з залізною і невблаганною послідовністю.

Поли луснула царська імперія і заклкотів вулкан революції в березні 1917 року, прокинувся велетень без зброї. Тоді появилася і Універсал. В ньому революція говорила словами: «Хай Україна буде вільна», але приспаність і окраденість додавали: «Не відмековуючись від речки Ро-

сі, не зриваючи зв'язків з російською державою". Та атмосфера напружується пораз більш загрозливою енергією, пораз густіші налягають хмари, пораз ближче чути глухі гуркоти бурі, що незабаром мала запалити всі українські простори. Вже 20. XI третім універсалом проголошено Українську Народню Республіку.

Ось почали насуватись на Україну дикі орди Муравієва — хоч Уряд не зробив нічого, щоб заступити їм дорогу, але вся нація почувала, що без бою, без трупів, без крові ворог до столиці не піде. Імператор вкочився за зброю і промовив словами IV універсалу — "Український народе! Твоєю силою, волею, словом утворилася на українських землях свободна Українська Республіка. Здійснилася давня мрія твоїх батьків... Віднині Україна стає самостійною, від нікого незалежною, вільною, суверенною державою Українського Народу".

Цей вияв української волі освячено живою кров'ю найкращих синів нації. Поміж противниками лягла межа, переступлення якої вимагало крові. Зникли декларації, надії, заклики, лишилась мова волі й заліза — і боротьба до остаточної перемоги. Не лишалось місця на жодні заганяння, лиш зброя дзвонила. Ожили слова Великого Богдана: "Всі народи, що живуть на світі, завжди захищали і будуть захищати вічно життя своє, волю і власність. Нащо ж нам бути без чуття і тягати тяжкі пута рабства в дрімоті і соромному невільництві у власній своїй землі?"

Такою виразною стала правда: "Ми підняли зброю не для користі якогось або порожнього марнославства, а єдино на оборону батьківщини нашої". "Ми підняли зброю" — так власне треба окреслити розвиток події революції. І ця правда всі відчули, всіма вона стрепенула — оживила державницькі традиції, нерозривно з підняттям зброї зв'язані, і не навіть зазначається виразно при всіх урочистих проголошеннях. На цьому ґрунті так органічно й просто виростає день 3 січня 1919 року, коли в Станіславові Українська Національна Рада ЗУНР, як представниця волі всіх українців колишньої Австро-Угорщини, і як найвищий її законодавчий орган, святочно проголосила зєдинення Західньої Української Народньої Республіки з Українською Придніпрянською Народньою Республікою в одну суверенну Народню Республіку". Так далі повстає остаточний зовнішній символ цієї події день 22 січня 1919 року, коли на Софійському майдані української столиці врочисто і гордо пролунали слова універсалу уряду Української Держави: "Віднині зливаються в одно, віками відділені одна від одної, частини України — Галичина, Буковина, Закарпаття і Придніпрянська Україна в одну Велику Україну. Словнилися відвічні мрії, для яких жили і за які вмирали найліпші сини України. Віднині є тільки одна незалежна Українська Народня Республіка. Віднині український народ увільнений могутнім поривом своїх власних сил, має змогу об'єднати всі зусилля своїх синів для створення незвідільної, незалежної Української Держави". Та тріумфальні банфари заглушив рев гармат, і Київ знов у руках ворога.

Стрепенулась уся нація — козацька іскра викликата в в б у х ко за ц ь к о г о д у х а і об'єднані в одно українські землі об'єднали в одно свої армії, і вони ринули невгнутим маршем на Київ. Власне, на Київ — скриленним кроком. Армія змучена, гола й боса, без амуніції, але з лотою гарячою перемоги в очах, надлюдським зусиллям покотилась на здобування столиці. Залізаними частинами тиснула ворога без відпочинку. Одна з частин нестримним напором пересуває лінію фронту протягом 5 днів через місцевості Хмерянка, Винниця, Хмельник, Янів, Каллинівка. Рівночасно друга відкидає ворожі застави через Старокопистинів-Летичів на лук — Шепетівка-Полонне. Вже чотири дні пізніше здобуто Райгородок, Махнівку й Бердичів. Третя частина, зайнявши Козятин, вдаряє на Фастів. Інші частини, охоплюючи південь, стають твердою

ногою на лінії Ямпіль-Вапнярка-Тулчин-Брацлав-Линозень-Погребіще, нестримно натискаючи в напрямку Херсонщини й Дніпра. Мов залізний валець, котилася армія по кров'ю бризкаючих шляхах до Ілєва. Ворожий фронт тріщав і подавався. 25.УІІ стали на лінії Звягель, Житомир, Коростень, Васильків і криваво зломали очайдукий опір під Боярком. 28.УІІ українська армія закурена, пошарпана боями і окривавлена, стала на лінії Петриківці - Святошині-Жуляни-Совки, і фанатичні, запалені гарячкою, очі побачили золоті бані столиці. Міцніше стислися руки, новий приплив сил підхопив людським маршем і жорстокими боями стомлених вояків - це одне зусилля, і столицю здобуто!

В повені прапорів вступила соборна армія до столиці Соборної Держави - Києва. Зброєю здобута столиця! - як зброєю здобута держава.

День 31 серпня - день вступу соборних армій до Києва - це свято української перемоги і свято зброї, що цю перемогу принесла. Не судилось цієї перемоги закріпити, але сила її в тому, що боротьба, повна перемог, мимо пізньої поразки, не закінчилась і скінчитись може лише остаточною перемогою української зброї. Період визвольних збройних змагань знову зробив нас військовою нацією, знов відновив у нас свідомість "але през шаблі маєм права", знов зрозуміли ми, що можемо мати лише те, що здобудемо мечем. Колись, в доісторичну давнину, предки наші коло неовнародженого клали меч - це був знак, що все його життя буде на мечі оперте. І тоді опанували вони чорноморські простори і стали панамі їх.

Ось хліборобське плем'я полян на київських горах попало в залежність від степових хозарів і мало платити їм данину. Але зловісна для хозарської держави була ця данина - поляни дали мечі. І оповідає нам літописець, як мудрі хозарські мужі сумно похилили голови, побачивши таку данину своїх підданих. Не буде підданим той, хто кує мечі. Не довго чекати довелося здійснення правди цієї. Українські мечі, з благословення Андрія Первозваного, забриніли вздовж довгого шляху із Варяг у Греки, заблищали княжі щити і поломи, і український меч утвердив свою владу обополи шляху і на північ і на південь.

Олегова правниця струснула гордою і могутньою візантійською державою і відтоді нотатки наших літописців бринять, як звідомлення теперішнього генерального штабу. "В літо 6415 - іде Олег на Греки і приде к Царгороду". Борював там відважний князь "і приде Києву, неся злати і поволоки і овощи і вина". Слеговим шляхом ідуть Ігореві вої і розгалужують шлях свій на Каспій.

Лицарський, войовничий нарід, що кував мечі, вмів ними володіти, ведений лицарськими та войовничими князями. 960 року перейняв владу сильною рукою Святослав, названий Завойовником. Цей знав вартість меча, і поза зброєю нічого для нього не існувало. Спав з дружинниками своїми, кладучи під голову сідло. Вояцькі чесноти давали йому перемогу над кожним противником. Вдарив на північ, покоряючи племена над Окою і Волгою. Звернув лице своє проти ворожого сходу і поклав у руїну столицю камських болгар. Він справдив пророцтво мужів хозарських, знищивши їхню державу після 300 літ існування її. Князь цей виступав з відкритим заборолом, по-лицарському попереджаючи противника: "Іду на вас". Правниця остільки певно стискала меч, що міг ще додати: "І здобуду городи ваші, як і попередні здобув!" І не на вітер кидав слова - незадовго сперлись південні кордоки його держави на кавказькі гори. Рік пізніше напував князь свої коні Дунайською водою. Величезні простори поклалися цьому князеві під ноги завдяки його мечеві й вояцькій владі. Цим же чинникам завдячує свою силу княжа держава й пізніших часів. "Тібо князі не собіраху многа імінія... і розмножили руську землю". Коли Святославові налякані греки приносили різні дари, навіть не глянув на них, коли ж принесли йому меч, зрадив князь

дуже, взяв у руки й любувався блиском його. І мовили досвідчені грецькі дипломати: "Лют се князь хоцет бити, яко імінія не брешет, а оружїа емлеть". Лютим він не був, але хоробрим і відважним був.

Володимир Великий, гідний наслідник чеснот лицарської Святослава, був спадкоємцем і його вояцької слави. Рік за роком доводив літписець, мов телеграф вистукує депеші. "В літо 6489 іде Володимир к Ляхом і взя гради їх: Перемишль, Червень і інші гради, іже суть і до сего дня под Русію". "В літо 6489 Вятичі побіди і возложи на ня дань от плуга, якоже і отець его імаша". "В літо 6490 — заратинася Вятичі і іде на ня Володимир і побіди я второе". "В літо 6491 іде Володимир на Ятвяги і взя землю їх". "В літо 6492 іде Володимир на Радимичі. Бїше же Радимичі от рода Ляхов. І платять дань Руси, новов везуть і до сего дня".

"Ішла слава про великого князя, і земля українська була видима і слішима всіми кінцї землі". І Херсонес собі Володимир покорив, і руку цїсарївни візантійської здобув, бо єдине бажання тоді було — "нам дай, Боже, за християн і за руську землю голови зложити", і дбалося про те найбільше, щоб не осоромити землі руської. Жадоба слави й перемоги вела українську державу від перемоги до перемоги.

Що ж дивне в цьому, коли сміливо могли про себе сказати древні русичі: "Або смерть, або побіда — це наш оклик бойовий". Так само, як наведені слова Франка, звучать і рядки "Слова о полку" — "Луче ж бо потяту бити, ні полонену бити", що потім, у козацькій добі, прибрала форми: "От двоїх єдино восхоті іміти: ілі умрети, ілі врага побідити". І цим духом лицарським, цїєю любов'ю до зброї і діла воєнного вироста князя Русь, і весь час була "милость Бога Руської землі" і гриміла велич її "своїм людем і всім странам дальнім, і Грекам і Уврам, і Ляхам, і Чехам аж до Риму дійшла на славу Бога". Нація воєвничка, що найвище ставила ідею меча і слави, вже від тисячоліть угрунтувала своє існування і свою велич. І нічого не значить, що впав Київ, зруйнований Андрієм Суздальським — Київ відбудовано славними нападками. Нічого не значить, що впала руська держава під ударами степової навали і шарпава хижими сусідами. Дух лицарський заховали сини її і заховали свою зброю і любов до неї. З цим духом і з цїєю зброєю прийшли нові перемоги.

"Імію надію на шаблю по Бозі!" — казав Хмельницький, і надія ця його не завела. Над Жовтими Водами "Во второк, т. є. Мая 8 шестої неділі по пасці перед порог обїднею і вкорень всіх поляков Хмельницького оружїа разорило і тамже і жити і гнити повелїло". І Великий гетьман, що мав засаду: "Лучше теди і благополєзніше нам за віру святу православу і за цїлость отчизни на пляцу воєном ст оружїа бранного полєгти, нежели в домах своїх, яко невістѣхом, побїєнним бити. Кдиж если умрем на войні за благочестивую віру нашу, то не толко слава і отвага наша рицарская во всіх європейских і иних кінцах земних славно провозгласится, але й упованїа наше (єже за благочестие умерти) будет безсмертїю наполнено і страдалческими вінцїми от Бога вінчано".

Універсалами такими підняв Хмельницький націю всю козако-руську, розширив кордони держави і не лише казав "вирву весь руський нарід з лянської неволї, але й зробив це шаблею своєю і хоробрїстю українського війська. І став міцно, і певним голосом заявив перед цїлим світом: "Сидїть і мовчїть, ляхи!"

І сидїли, і мовчали, а коли починали знов війну, знов були побиті "од Хмельницького оружїа бранного" і за кожним разом знов мусїли своє військо "в бігство обрацати".

І цей світлий період сперся на ідеї слави і любові до зброї. "Желізо доброе важте і над злато" – була засада великого Богдана, і друга: "Не той славен, иже многи має стада, но иже многих врагов своїх шлетъ до ада". І утвердив Хмельницький правду, що "нарід руський от сего часу есть і має бути ні от кого, крім себе і правительства свого, независимим".

І хоч і Хмельницького держава не встоялась по смерті його, але дух відваги й бойовничости весь час тримав Україну на позиції підмету історії. Конотоп Виговського, усі змагання за самостійність і соборність української держави Дорошенка – були керовані духом гасла "імію мечію на шаблю по Бозі". І знов вибухає цей дух козацький за славного Лазе-пи, цього геніяльного політика, що справді був Марсо: козацького Риму, ним твореного.

І Хай Полтава перекреслила всі великі пляни вождя когорт запорожських, хай впала і його держава, але ще довго боротьба не вгавала, боротьба, оперта на свідомості, що "през шаблі маєм права!"

І далі, коли зламано українську державу, коли настала для всієї нації довга, перед одвічним ворогом, "ніч відступу", коли

в арьергарді
Йде смерть, схилившись до тих,
Що зранені при окраях доріг
Лежать у варті, маоній варті
Шляху, що позначився на карті,
Як шлях походів вікових...

Ніч, в яку окрадено послулих мертвим сном вартових і зі зброї їхньою, з духа їхнього, – все ж ми лишилися тією нацією, що ніколи не забувала "прежде бивавших воинов украинских, яже і невірні бяху, но мужествам своїм всі страни обношаху страхом". І в день революції 1917 року знов вибухла свідомість, що всі ми "того же древа вітви і храбрих воинов синове". І почали, мов із-під землі, мов з шуму трав степових виростати залізні чоти й курені, полки й армії, з'явилася шабля в руці – і знов "Ясолда припадала до ноги".

Знов відродився дух – так само летіли тачанки, як колись тяжкі дружини княжі, так само вояцькі руки орудували кулеметом, як колись важким мечем двосічним.

Великі ідеї, найглибші засади понадчасові і вічні. Чи меч, чи кулемет – однаково ним здобувається і борониться, чи це північний наїздник чи степовий татарин. Сднаково коли прийшов час екопоти, вкопили "оружие", і сьогодні відроджена в огні революції 1917 року, сталена й гартована вогнем націоналістичної революції українська нація готова своєму великому Богові покласти "суходоли під ноги" і "запалити жертви осель". І хто не чує розміреного кроку нашого "непокоримого покоління", хто не вірить, що ми зірвемо "і обрій цей, і хмари ці рожеві", і хто не чує, що наша майбутній атака скінчиться проривом? Нація відроджена, нація соборна, нація, напоєна перемогами – перейнята традицією блискучої держави, об'єднана спільними моментами, коли в здобутій зброєю столиці хвилювалось море прапорів – чи ж може відступити? Ми вже на останніх позиціях – далі не можемо ні кроку назад. Лише вперед, бо дійсно ліпше "од оружия бранного полегти", як в катах своїх "побієними бити".

І коли знов прийшов серпень, коли жадібно ловимо "голос труб", здригнімось славою предків наших і горімо бажанням дорізнатися їм, любімо зброю, покажімо мужества, і перемога буде наша, "аби Україна единой нероздільности заживала древніх і старожитних прав своїх і вольностей".

Д. СЛОВІДСЬКИЙ

НАПРЯМНІ СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ

Слідкуючи за розвитком світової політики після розгромлення так званих держав осі, мусимо ствердити два незаперечні факти: тут і там, за умов, за упорядкуванням розбурханого світового життя й за відзисканням тієї світової рівноваги, в якій було б можливе спокійне, творче життя — з одного боку, та остаточно скрісталізування двох блоків — Схід і Захід, які мають цілком протилежні собі поняття щодо майбутнього світового ладу й цілком відмінні інтереси в цьому майбутньому новому світі — з другого боку. За миром, за спокійним, без страху й без турботи за завтрашній день життям тужить населення всіх народів і всіх країн світу, в тому числі й ми, українці, а непримирні блоки творять певні сили, які — жадібні влади — хотіли б насильно накинати всьому людству певний зміст і певну форму життєвого вияву.

Людство хоче миру й спокійного життя, бо воно переситилося страхіттями апокаліптичних виявів модерної технічної війни, але рівночасно велика частина цього людства боїться певного нового ладу, певного "миру", в якому терор і насилля будуть ламати всякий вияв свободної людської думки і її реалізації в конкретному щоденному житті. Тому ця частина людства в тузі за миром, тужить рівночасно за тим, щоб зв'язати певні реакційні сили, які в своєму божевільному гоні за владою і пануванням розпеченим залізом випікають всякий прояв вільнолюбних стремлень. Українці, поляки, білорусини, чехи, словаки, серби, румуни, мадяри, болгарини, литовці, лотиські, естонці, фінни, кавказькі й інші народи, що знайшлися в сфері терористичних "впливів" червоної на цей раз Москви, хоч тужать за миром і спокійним життям, то воляють не одну, не страшнішу війну, чим той мир і лад, який несе їм на вістрях меча більшовицька диктатура Москви. Боїться "московського муру" Китай, на горизонт якого впала могутня тінь жадібної влади Москви. З тривогою слідить за розвитком подій англійський народ, соціалістичний уряд якого не знайшов спільної мови з "соціалістичною" Москвою. Непевність становища відчуває й американський народ, дивізії якого зайшли в саме серце Європи й Азії й тепер, коли не хочуть катастрофи, не сміють покидати зайнятих позицій. А на ці позиції вже падають перші стріли колишнього підступного союзника. Недавно це появу американських літунських ескадриль вітали серби, як вістунів волі, а сьогодні в ці самі ескадрилі падають стріли з рук того самого недавнього приятеля. Без сумніву, це не є вияв волі народу, але народ мусить мовчати й робити те, що диктують йому його безсовісні, на службі ворожих сил, провідники.

Іде завзята боротьба двох непримиримих блоків, двох політичних концепцій, двох світоглядів, двох господарських інтересів, іде боротьба двох непримиримих світів за певний лад на землі. Колись позиції цих блоків були ще неясні, нескрісталізовані — сьогодні вони ясні й остаточно. Виказала правдиві обличчя реалізуючих між собою сил "мирова конференція", що розпочалася дня 29 липня в Парижі. Міністр закордонних справ ЗДА Бірнс зробив 20.000 кілометрів, ідучи в усі сторони світу, упокорявся і грозив, доки довів до скликання цієї першої мирової конференції після війни. І ця конференція почалась. Повні два тижні були потрібні тільки на усталення процедури, яку й так остаточно не усталили, й при цьому впало багато гірких слів і погроз з обох сторін. Тут скрісталізувалися виразно два блоки: московсько-советський і англо-

скаський. Невизначне становище було Франції, але виглядає, що й ця держава зайняла остаточно протимосковське становище. За короткий час Москва зуміла з'єднати проти себе всі свободолюбні й творчі сили світу. За СРСР голосують, бо мусять голосувати, її республіки Україна й Білорусь та її сателіти Польща, Чехія й Сербія, а проти СРСР — всі інші держави. І то не тому, що відчули й зрозуміли дійсні напрямні московсько-большевицької політики й її бажання панувати над світом. Конференція, поділлена праці між окремими комісіями, радить над мировими договорами з Італією, Румунією, Угорщиною, Болгарією й Фінляндією. Ці держави, колишні союзники Німеччини, були запрошені також на конференцію і вони вже висловили свої точки зору щодо проєктів мирових договорів із ними, які виготовила була остання конференція міністрів закордонних справ США, Великої Британії, Франції й СРСР у Парижі. Сорзні держави, які беруть участь у конференції, запропонували кругло 200 пропозицій змін до проєктів мирових договорів. Після надзвичайно гарячих дебатів і мовних двобоїв, особливо між Молотовом, як представником "східної демократії" і Бірнсом, як представником західних демократій, конференція набрала більш ділового характеру в працях комісій.

В міжчасі вилітали з Парижу на деякий час Молотов — з невідомих причин, який уже повернувся, канадський прем'єр міністрів Мекензі Кінг, який мав до полагодження в Канаді важливі державні справи, Іввіт — австралійський прем'єр міністрів, щоб приготувати вибори, які відбудуться в Австралії при кінці цього місяця, Мануїльський виїхав до Нью-Йорку, щоб піддержати там перед Радою Безпеки українську скаргу проти Греції, яка, за словами УССР, загрожує мир на Балканах, виїхав в американську зону Німеччини міністер Бірнс, де виголосив промову в Штутгарті. Так само голови інших делегацій або виїхали, або зайняті іншими дозаконференційними справами.

Світова преса стверджує, що дотеперішні висліди конференції розчарували всіх, — всіх мрійників і тих, що не хотіли, чи не вміли бачити дійсності. Тому й вислід її вже нікому не цікавий. Припустимо, що вислід конференції буде позитивний. Що змінить це в дійсному стані речей? Нічого. Бо проблема не лежить у тому, щоб заключити мир із кількома маленькими й незначними державами в Європі, але щоб устabilізувати відносини в усьому світі, значить, щоб розв'язати ті проблеми, які заіснували в формі чимраз більш зростаючих конфліктів між большевицькою Москвою з одного боку та США й Англією — з другого боку. А така розв'язка нелегка й її мабуть не розв'яжеться без нових катаклізмів. Осв кілька з найважливіших проблем, розв'язка яких може принести нові світові потрясення:

Д а л е к и й С х і д. В Китаї бої між комуністичними повстанцями й урядовими військами Чанг-Кай-Шека перетворилися на справжню громадянську війну. Надзвичайний повновласник президента Трумена в Китаї генерал Г. Маршал, у своєму останньому звідомленні, заявив, що мирне залягодження конфлікту між комуністами й національним урядом у Китаї майже неможливе. Комуністичний провід викдає заклик до 130 мільйонів китайських комуністів і взиває їх до загальної мобілізації проти урядових військ, оівно ж переводить на воєнний стан всі провінції, що стоять під комуністичним контролем. Бої простягаються тепер на майже всі північні провінції, отже, на одні з найбагатіших провінцій Китаю. Далі, комуністи завойовали майже всю Манчжурію і тим самим посідають мабуть найбільш промислову частину Китаю. В Харбіні проголосили комуністи автономний комуністичний уряд. Громадянська війна в Китаї набирає чимраз більших розмірів. Комуністів піддержує Москва, а по стороні національного Китаю сто-

ють ЗДА і Англія. Отже, самий конфлікт має глибокий характер: характер ревалізації між ССРСР і ЗДА за здобуття впливу й ринку збуту на величезних азійських теренах Китаю. Особливо заінтересовані в китайському ринку ЗДА і, коли б вони мали втратити його, то це означало б не тільки параліж внутрішньої американської господарки, яка не може діяти без великих ринків збуту, але й пряму загрозу для їх безпеки. Тому обидва партнери, особливо ЗДА, не уступлять із своїх позицій.

В Японії Москва сильно нападає на політику ЗДА відносно цієї країни й підтримує внутрішні неспокої для підмінування цієї політики. Отже, ревалізація на Далекому Сході між ССРСР і ЗДА набирає чимраз різкіших форм і зможе одного дня перетворитися в одвертий конфлікт.

В Індії вдалося англійцям довести до створення провізоричного індійського уряду. Шефом уряду став провідник Всеіндійської конгресової партії Пандіт Я. Неру. Провідник т.зв. Ліги мослемів виступив проти такого уряду й zorganizував проти нього активний спротив (провідник мослемів, Могамед-алах-Інаг, домагається створення т.зв. самостійного Пакистану). В Калькутті дійшло до неспокоїв, під час яких згинули або були ранені кілька тисяч осіб.

Отже, Індія робить перші кроки до самостійності, але шлях до повної самостійності ще дуже далекий і дуже крутий. Бо крім англійців і індійців, велику роль грають тут і посторонні сили — ті самі, що всюди. Наприклад, Неру домагався на одному зібранні партії, щоб новий уряд нав'язав тісні дипломатичні зносини з Москвою та з монгольськими советськими республіками. Отже, ясно, хто й тут має свою руку. Азійський континент заливає хвиля націоналізму, — сказав недавно один англійський політик, але використовує її найбільше комуністична Москва. Далекий Схід може перетворитися в недалекому майбутньому в нову арену світових розрахунків.

Близький Схід. Осередком неспокоїв на Близькому Сході є Палестина, де заворушення і неспокій набрали незваної дотепер гостроти. Жиди хочуть за всяку ціну перетворити Палестину в свою обіцяну країну, тому намагаються законним і незаконним шляхом вислати туди якнайбільше жидівського елементу. Цьому великому напливові жидівського елементу до Палестини протиставляються не тільки араби, а й англійці, бо бачать у цьому нарливі можливості великих неспокоїв. Дня 12 серпня англійський уряд видав розпорядження, яким забороняється нелегальну еміграцію жидів до Палестини. Дня 13 серпня англійські власті завернули й інтернували на острові Кіпр усіх жидівських емігрантів, що знаходилися в пристані Габера й намагалися незаконно перейти до Палестини. Це викликало сильне обурення серед жидівства в усьому світі, а особливо серед палестинського. Недавно Бритійсько-американська комісія запропонувала поділ Палестини на дві частини: жидівську й арабську. Але обидві сторони відкинули цей проект, бо так жиди, як і араби бажать неподільного для себе панування над усією Палестиною. Англія скликала на день 9 вересня конференцію до Лондону. Висліди конференції цілком певно не задовольнять ні одну з сторін, тому треба очікувати, що справа Палестини матиме драматичну історію. Чиясь рука і тут робить своє діло. Коли усвідомимо собі, що майже всі жиди, які намагаються нелегально емігрувати до Палестини, це утікачі з ССРСР (в тому числі й Польщі), то не важко буде зробити собі певний образ щодо цієї справи. До сьогодні, за 26 років існування Советського Союзу, ніхто не чув про якісь там погроми одного народу над другим, аж раптом полики роблять погроми над жидами й тому ці мусять масами бігати! Проти цієї масової "втечі" жидів із ССРСР висловилися вже ЗДА і Англія.

Становище на Близькому Сході характеризує ще й той факт, що Англія мусіла висадити свої війська в південному Ірані для оборони своїх нафтових посілостей.

Драматичного розвитку починають набирати й події на порозі між Близьким азійським Сходом і Європою. Дня 9 серпня СРСР звернувся з потого до Туреччини, в якій зажадав зміни конвенції в Монтре в справі контролю над Дарданеллами. Згідно з традиційною політикою московських царів, Кремль зажадав контролю над Дарданеллами й здвигнення там для цієї цілі московських військових фортифікацій. Туреччина відповіла, що вона годиться на ревізію договору з Монтре, але в ніякому разі не може згодитися на спільну советсько-турецьку оборону Дарданеллів, бо це противилося б принципіві суверенності й безпеки Туреччини. Так само США й Англія відповіли окремими нотами Москві, що вони категорично відкидають її претенсії. Але цим проблеми не розв'язано. Москва не виступила для того, щоб потерпіти фіаско, якого вона мусіла сподіватися. Москва пробує тільки, де є найслабше місце у бувших її союзників. Для цього вона перейшла на всьому фронті в покинуто дипломатичний наступ. Крім згаданих уже Далекого й Близького Сходу, Москва нападає на союзників у Парижі, закидаючи їм реакцію і творення "західного бльоку", спрямованого проти СРСР. Москва, устами Советської України кличе перед суд Ради Безпеки в Нью-Йорку Грецію за те, що ця мала б загрожувати мир на Балкані, Москва наказала Югославії провокувати США, щоб вичути наставлення цього найбільшого свого опонента. Ультимативна відповідь і могутня реакція американського народу на зістрілення двох американських літаків приму-сили мабуть Москву й її трабанта дещо призадуматися. Далі, висилка американської фльоти в Середземне море, яка рівночасно з англійською флотою відвідує різні грецькі пристані, ще більше вказує на те, що західні держави, особливо США й Англія, не підуть далі на ніякі уступки. Про це саме свідчить мабуть і імперіяльна військова конференція в Лондоні, під проводом генерала Монтгомері.

Це тільки найважливіші події останніх днів. Їх можна навести більше. Але вони задовольнили б хіба тільки цікавість декого, бо вже із сказаного виходить, що в світі назривають нові події, і що ні одна з існуючих сил, які стоять по обох боках барикад, не зроблять собі більше ілюзій щодо завтрашнього дня.

Людство хоче миру й спокою, але це саме людство чимраз більше здає собі справу з того, що цей мир треба буде ще купити собі новою... кров'ю.

XXXXXXXXXX

""""""""

.....

....

..

Я. ДУБ

РОБІТНИЦТВО СССР

Ніде правди діти, послідовник Леніна Сталін і та кляка людей, що в їхніх руках лежить сьогодні доля 1/3 частини земної кулі, завдячують свій прихід до влади працюючим верствам. Це робітництво та селянство, під кермою поступової інтелігенції, захитало в осломан царської реакційний режим серед грмів та бурі першої світової війни. Смерть, що падає на дно людського горя та злиднів жорстокою, деспотиною системою парату, твердим ударом своїх рук змели з лиця землі гальмувачі розвитку свого розвою. Трагізм минулого і віра у світле прийдешнє соціалістично-революційні елементи великою жертвенністю та витривалістю, що дали їм змогу удержатися серед усіх скель громадянської війни.

В стгні та бурі революційних подій, на терені колишньої царської Росії, з виру громадянської війни, що десятки разів проорізувала фронтами велику територію, група большевиків, яка скупчувалася навколо Леніна, вийшла переможною не випадково. Воля тоді кидала максимальні революційні кличі, цебто такі, які нібито давали підстави для віри, що большевики прогресивно розв'яжуть заплутані соціальні та національні бажанья верств та народів. А большевики, у своїй пропаганді, обіцяли найбільше... Для народів імперії національного гніту — однакові національні права, а трудовим верствам — воля та матеріальний добробут.

Свою засадничу надію на перемогу будували большевики на трудових верствах по містах. Малоземельне селянство, яке вони під різними лозунгами втягали в стратегію громадянської війни та за допомогою вигравали різні маневри, було для большевиків тільки переходовим союзником. Для того, щоби "здобути та закріпити панування міського пролетаріату". Тому й не дивно, що трудові верстви міст мали всі підстави — всі свої сподівання на краще майбутнє в'язати з комуністичною партією большевиків. У цій надії піддержували його численні брошури Леніна та інших теоретиків большевизму, що обіцяли міському робітництву провідну роль в будові нової соціалістичної держави та полонили його уяву прийдешнім матеріальним добробутом та ідеальним суспільно-політичним устроєм.

Ленін на рахунок того майбутнього послав ще в довоєнні роки лави робітництва проти шпиків царської поліції та армії. І вони йшли на барикади в Ленінграді, Баку, Одесі, Москві і т.д. їхня кров багрянела не раз на вулицях забарикадованих міст, а трупи замикали маршові в'язки армій. Ішли лави за лавами на певну смерть, торттури чи заслання, в надії, що їхня кров принесе для їхніх дітей краще майбутнє...

X X

X

Завдяки тим мільйонам невідомих борців, що, спрагнені волі та нового життя, складали жертвенно свої буйні голови, большевики перемогли. Здавалося, що здійснилися мрії століть, і нова епоха для робітництва відкриває свої брами... Ленін та його прибічна гвардія мали заплатити та вирівняти великий борг перед трудовими верствами — вони мали здійснити кличі та обіцянки, за які послали на смерть мільйони людей...

На перший погляд здавалося, що Ленін був послідовним та справедливим. Нова советська конституція урочисто проклямувала: "Вся влада належить трудящим міста та села в особі раддепутатів трудящих, що вирости та зміцніли наслідком повалення царського режиму". Брошури в мільйонах примірників і рупори радіо в тисячах приміщень заговорили шумно, що "все, все і все належить трудящим". А за гомоном гарних слів ішло нестримне саме життя. У ньому чимраз виразніше зарисовувалася двигуни та стовпи нового суспільно-політичного ладу. На території не-

ливі імперії мовою практики вирішалася доля мільйонів людей та цілих груп народів СРСР. Із непроглядного туману мітингів та рад виринули стерня, щогли та борти большевицького державного корабля.

Нова большевицька влада, що "виросла та зміцніла наслідком повалення царського режиму", почала, коли брала її суть, а не форму, набирати характеру старого, традиційного московського, поліційного деспотизму. На місце Романових та всіх тих коронованих сатрапів прийшов Ленін, а згодом, по трупах сотень своїх друзів-революціонерів, новий бачок для народів — Йосип Сталін. На постах дорадників їх величності — Распутіних — заступили Кагановичі, царську охоронку — Ч.ШУ в потім Г.М. На ролі колишніх князів, графів і всіх тих, що з ідейних мотивів чи кар'єри, покривали царську деспотію, поставлено виднучих діячів комуністичної партії большевиків. Сама ж комуністична партія, згідно з її знаходженням при владі, гнана жадобою реалізувати свою доктрину в житті, приголомшена мітингами і позбавлена "сонцем народів" (Сталіном) усякої волі, стала інструментом та опорою нової, доведеної до нечуваніх досі меж, деспотії.

Основна вісь історії СРСР на протязі останніх 25 років — це зріст тотальної централізації влади в площині поземній та доземній на тлі цілого ряду інших процесів, серед яких найбільше придатним фактором для реалізації односторонньої диктатури виявився експеримент переведення большевицької доктрини в життя. Центральною та найбільш активною постаттю цієї великої драми східно-європейської історії є без сумніву Йосиф Вісаріонович Сталін. Він був тим, який терором та насильством "об'єднував" народи, і на трупах мільйонів людей писав свої облудні конституції. Він накинув свою диктатуру комуністичній партії большевиків, кричаво розправавшись із своїми політичними противниками в партії. Він знищив мільйони селян, щоб затвердити своє панування. І він, нарешті, втиснув у свою невилічливу систему мільйони трудящих.

Залишаємо до іншого разу питання, чи Сталін творив будову своєї деспотії на те, щоб перед очима світу рятувати невдачу большевицького експерименту, чи — щоб зберегти московську імперію, чи, знову, щоб задовольнити свої диктаторські прагнення. Для розгляду тільки нашої теми стверджуємо факт величезної централізації влади на всіх ділянках політичного та господарського життя СРСР: Тим чином відібрано у широких народних мас, здобути в дні революції, ціною цілих гекатомб жертв, вольності та політичні права. Рівночасно, під прикриттям "націоналізації" чи цілковитого зліквідування приватної власності, вбито з рук одиниці та народів усякі засоби легальної боротьби та самооборони.

В політичних та соціальних процесах і подіях СРСР трудові верстви міст мали деяку перевагу та вигідніше становище проти інших станів. Їх довше, як інших, годувалося ілюзіями про те, що вони являють собою підмет державних подій. Навіть нібито в ім'я їхніх політичних та матеріальних інтересів винищувалося всі ворожі для "соціалістичного будівництва" елементи. З їхніх рядів висувано було людей на посади державного та партійного життя. Так званий пролетаріят позірно довго годувано коштом матеріального та фізичного винищування інших станів. Але що залишилося в його руках, коли сталінська диктатура вбила всяку індивідуальну свободу і розторожила всі основи здорового народоправства?

Що на практиці залишилося для трудящих СРСР із усіх тих свобод та прав, які їм нібито гарантує советська конституція? Що з свободи слова, преси, вуличних походів та маніфестацій, права об'єднуватися в різного роду організаціях, з недоторканності особи, помешкання громадян — на чи листової таємниці, коли можна говорити лише те, що хоче Москва

чи большевицька доктрина, коли писати можна лише гімни на честь Сталіна і Брежнєва називати правдою, коли всі збори за одним набульовом призначені для оплесків "геніяльних розпорядків" поліційного режиму, коли організації, в яких можна "об'єднуватися", є замкнуті партійно-державними кучками, коли людина боїться своєї власної тіні та обплутана павутинням поліційних шпиків, що контролюють не тільки кожний крок, а навіть думки чи слова пересічного громадянина? Навіщо кому здалося конституційне право на свободу думки чи релігії, коли думати можна тільки так, як думав Маркс, Ленін та Сталін, а всі віроісповідання на протязі всього часу большевицького панування безперервно переслідувалося? Яка користь для трудящих від зборів до всіх тих формальних та нивових клітин законодавчих та виконавчих органів СРСР, і який вплив їх на політичне життя, коли можна голосувати за кандидатів визначених таємно в Москві й висунутих за директивою з центру у тій чи іншій виборчій окрузі за допомогою єдиної легальної комуністичної партії большевиків? Що залишилося ще сьогодні з "рівноправності всіх громадян СРСР на полі господарському, культурному, державному, суспільному та політичному", незалежно від "національності й раси", що з права "кожної советської республіки на вільний вихід із СРСР", коли Сталін на всіх ділянках життя свідомо вертає та розбудовує традицій московського імперіялізму в найбільш витонченій, забріжаній та жакшній формі його?

У трудових верств, отже, відібрано в політичній площині все те, що вони своїми перемогами здобули в боротьбі проти царату, а згодом, в дні великої революції, на території колишньої держави Романових. З великих політичних здобутків громадянської війни залишилося мертве слово — советська конституція і скастровані з свого творчого народоправного змісту та обернені в надгробні написи для голі — "ради". Призначення тих нещасних залишків — бути пропагандивним щитом для облудної сталінської політики і обманювати не тільки трудові верстви СРСР, а й увесь світ, представляючи їм найбільш "демократичний устрій" земної кулі.

X X
X

На такі ствердження советської дійсності багато людей, які не жили під сонцем "сталінської конституції", але здоровий розум яких, на підставі різного роду фактів, стверджує потоптання народних та індивідуальних прав в СРСР, каже: там немає справжнього народоправства, але є диктатура, яка відзеркалює долю мас. Зрештою — чи то так нежливі політичні права, — кажуть інші. Найголовніше, що працюючі мають в СРСР вартати праці, саму працю та взагалі лєсь матеріальний добробут.

Не даючи заздалегідь відповіді на таку дивовижну "суспільну філософію" яку відкидає вся практика історії, ми розглянемо всі дотичні питання в подробицях, на підставі досвіду 25-тирічного існування СРСР.

Перед тим, як розглядатимемо самі практичні сторони робітничого життя, сплинемося кількома реченнями над формою організації советських підприємств. Большевицька пропаганда старається викликати граження, немов би робітничі ради поодиноких підприємств були власниками, а щонайменше — справжніми керівниками поодиноких заводів. На доказ того подається, що робітничі об'єднання самі мають змогу встановлювати плани продукції, вносити корективи в поліпшення технічних процесів та перевіряти часоге і якісне виконання планів.

Факту скликання конференцій робітників поодиноких підприємств у справі прийняття продукційного плану чи визначення нових норм вироб-

ництва ніхто не заперече. Такі конференції відбувалися та відбуваються дуже часто. Але все таки є велика різниця між справжнім, самостійним устаткуванням продукційного плану і оплескуванням чи переліцитовуванням згори поданого. А що тільки таке оплескування було і є в СРСР, про це немає найменшого сумніву. Чому? Бо всі продукційні процеси поодиноких підприємств відбувалися за планами "Госплану" Кремля. Самі більшовицькі політ-махери, щоб вийти з незручного становища перед робітництвом, почали говорити про подвійне планування - згори та знизу, де то про розподіл сфери впливів між державою та поодинокими робітниками.

На ділі про жодне подвійне планування не могло бути й мови. Робітники не рішали про те, що вони хочуть продукувати, або чи така пропозиція для них підсильна. Такі плани, незалежно від волі та описки вості робітників, подавав Кремль. А коли в перебізі п'ятирічок зверталось все більшу увагу на скликання різних конференцій на низах, то це йшло по лінії сталінських методів, які вели до того, щоб робітники самі брали на свої плечі чимраз більші виробничі норми та більші тягари.

У веденні підприємств Москва дуже скоро завершила з "демократичної свободи" до суворої державно-бюрократичної системи. Вже в час НЕП'у, що означав поворот від комуністичних засад до різних поступок на користь індивідуальної економіки, на чолі заводів стали "червоні" диктатори - згори визначені керівники підприємств. Їхня позиція на тлі упадку суспільної моралі та дисципліни не була на початках надто сильною, але все таки вони, а не робітники були ставкою советської держави на найнижчому щаблі господарської ієрархії. Їхня роля в бігу п'ятирічок дуже скріпилася, а такі впливові люди, як Сталін чи Орджонікідзе, вживали всіх зусиль у тому напрямі.

Ми зокрема довше спиняємось на організаційній частині советських підприємств, бо вона є не тільки виявом сфери впливів, а також і безпосередньо позначається на становищі людей, які в даному підприємстві працюють. Отже, коли керівництво вмиле, то поодинокі циклі праці проходять упорядковано, відділи чи цехи відчувають порядок та тяглість продукції, а поодинокі робітники мають точно визначені завдання. Під цим поглядом більшовицькі керівництва підприємств залишали багато до бажання. Це стосується всього часу сталінського панування.

На підставі обсервації поодиноких відтинків праці підприємств в СРСР, порядок праці, виробничі норми, заробітна платня, заходи для забезпечення здоров'я робітників під час праці і т.и., стверджуємо великі недоліки.

За сталінські експерименти, за брак належного технічного та економічного керівництва платило нерідко робітництво тюрмами, засланнями чи різного роду штрафами.

У підході Сталіна до робітництва вирішальним була не соціальна сторона справи, як би це повинно бути понайменше в ім'я доброї слави Маркса чи Леніна, а виключно строго економічна. Людина - робітник з його духовними скарбами, як єство, що вимагає всебічного розвоку, не мала і не має для нього жодного значення. Він нікить не людину, як людину, а як інструмент для продукції матерії - вугілля, заліза, танків і т.інш. Він боліє над виконанням своїх гігантських планів - п'ятирічок, але не над долею людини чи народу.

Такий, наекрізь матеріялістичний, чи, радше, протисоціальний і експропріаційний щодо робітництва характер сталінської політики виявився найкраще у всіх п'ятирічках, а зокрема - плануванні їх. Напри-

клад, у проєкті другого п'ятирічного плану сам Сталін визначив збільшення річної продукції вугілля протягом цієї п'ятирічки з 65 мільйонів річно до 500 мільйонів. Подібні проєкти виставляв він також для інших ділянок.

Перевірка тих чисел, господарських можливостей та людських сил у СРСР показала, що переведення такого плану означало би цілковиту фізичну руйнування всього населення Советського Союзу. Робоча сила в СРСР, вже в першій п'ятирічці, була використана до максимальних границь. Нове розставлення проєктивних сил, притягнення залишків трудових резерв через збільшену механізацію всього господарського життя диктували можливість збільшення продукції на 50%. Але, не зважаючи на ті тверезі рахунки, після всіх заступів суперечок, прийнято для вугілля цифру 152 мільйони тонн і для інших ділянок децю обнижено норми. Так Сталін свідомо поставив ставку на надмірне фізичне використання чи винищування трудящих. При всіх гігантських зусиллях, підбудованих майстерно розчленованим сталінським примусом та насильством, плану не виконано, і, наприклад, продукції вугілля досягнуто лише 127 мільйонів тонн. Але це не перешкодило Сталінові у третій п'ятирічці поставити знову надлюдські норми і дати експропривувати кров та піт робітництва.

Ми розуміємо, що часом політичні чи стратегічні міркування змушують уживати найбільших зусиль, але надмірні вимоги не можуть тривати десятками років і не повинні перемінити людину на раба, як це має місце в системі диктатури Сталіна. Матеріальні ресурси мають бути призначені для народу, а не обернутися проти нього; вона мають бути засобом, а не самоціллю.

Сталін дістав уже болісну лекцію історії в 1941 році, коли трудові верстви з оглядом дивилися на ті маси випродукованого їхньою кров'ю та пото військового матеріалу, і хоч склади були повні всякої зброї, червона армія майже розсипалась. Але він і далі, закінчивши переможно війну коштом, насамперед, німецьких політичних промаків, мріє ще сьогодні вкрити СРСР складами військового матеріалу, випродукованого на злиднях, неволі та кістяках мільйонів робітників.

X X

X

Всі п'ятирічні плани, по вичерпанні трудових резерв СРСР, мали розгортатися, передусім, коштом інтенсивності праці робітників. Цей ключ лежав в основі всіх п'ятирічних міркувань. Надлишки, що виникають коштом інтенсивності праці робітників, мали давати нові матеріальні засоби для фінансування нових заводів чи поширення старих та для збільшення взагалі об'єму продукції.

У питанні збільшення осягів праці виникає справа шляхів та засобів для цього. Надлишку чи лишки, які виникають по оплаті праці робітників, можна осягати різними способами. Історія промислового розвитку знає дві засадничі можливості: 1. Удосконалення процесів продукції через механізацію, впровадження нових методів праці чи організації її, які звичайно в'яжуться з розвитком техніки та економіки, 2. Підвищення норм праці формою збільшення кількості робочих денних годин чи підвищення норм виробництва за старі заробітної платні.

У розвитку советської індустрії можна розрізнити під згаданим вище поглядом два етапи. Перший припадає на час так зв. електрифікації в час НЕП'у та на першу п'ятирічку; коли розвиток промисловості йшов коштом механізації продукції та побільшення чисельності робітничих кадрів. Та

же в другій п'ятирічці темп механізації підстає і правління досягти визначених пляном цифр здійснюється, насамперед, за рахунок штучного підвищення виробничих норм.

Нові, вищі та непропорційні до темпу механізації норми виробництва назначувано підступно та хитро згори. Сталін і тут не забув про маску, яка мала прикрити його експропріацію робітництва, але вона здається для кожного вже зовсім ясна. Во хто ж не знає, що являє собою Всесоюзна Центральна Рада професійних спілок та всі її філії в окремих республіках, які спільно, "висловлюючи волю робітників", почали нові норми на сквалення й затвердження Верховній Раді СРСР? Кто не знає, як зв'язуються в СРСР Ізотови, Мартиненки та Стаханови, які "осягають" високі норми виробництва, що їх пізніше мають наслідувати, чи радше, що до них систематично примушується пізніше все робітництво?

В СРСР, де держава стала одним великим, безпощадним підприємством-капіталістом, де комуністична партія стала іграшкою в руках диктатора Сталіна, професійними союзам робітників надано зовсім нові завдання. Вони втратили свою самостійність і покинули свою колишню почесну роль сторожа прав робітничих верств та оборону їх перед визиском, а стали значайним державним підприємством, де фабрикується батіг на робітництво. Професійні союзи з їхнім славним минулим з доби боротьби проти царату, стали сліпим знаряддям у руках державної бюрократії для використання тих же робітників, які нібито добровільно в них об'єднуються. Зрештою доля професійних союзів потерпіла також і інші, колишні вільні, робітничі організації. Товариські суди, наприклад, що їх року 1923 зліквідовано, відновлено року 1928 і передано їм справи судження робітництва за порушення трудової дисципліни та різного роду прогули.

Стахановщина — це не органічний вияв волі робітництва, але штучна сталінська спекуляція; це трюк Сталіна для підвищення виробничих норм. Про те, як самого Стаханова намогло до того та які допоміжні засоби дано було до його розпорядимости, говорить найкраще сам Стаханов у своїх споминах.

Для того, щоб успішніше втиснути робітництво в нові норми виробництва, подумано над численними засобами. У підбранці їх більшовицьки виявилися найбільшими досі майстрами та використали для цього весь великий революційний досвід і вся потугу державного апарату. До них, побіч інших, належить, передусім, "соціалістичне змагання", натиск советського законодавства, відповідно продумана заробітна платня і матеріальне становище трудових верств.

Соціалістичне змагання в першому періоді свого розвитку означало святочне зобов'язання працівників якогось підприємства на його відділу переиконати за якийсь час встановлений продукційний плян під оглядом якісним та кількісним, при одночасному зниженні вартости продукції. Але тому, що "добровільно" (читай: під натиском більшовицької партії) визначені норми не завжди були виконувані створено нову форму "соціалістичного змагання", а саме — вибрало форму договору, який уже правно був зобов'язуючим.

"Парламент трудящих" — Верховна Рада СРСР — та інші органи ухвалювали все нові закони та розпорядки, які йшли в розрив з інтересами робітників і проти основних засад комуністичної партії. Уже року 1920 по'явився новий закон, який передбачав суворі кари за так звані прогули, небо то кари на тих, хто з причин суто матеріальних часто зміняє місце свого заробітку. НЕНІ на відтинку робітничого питання прийій певне відпруження, але не була лише коротка передилка. У зв'язку з запровадженням у життя п'ятирічних плянів починається в СРСР справжня кампанія проти

робітництва та наступає безпощадний визмок його і пра'язання, на зразок невільництва, до підприємств. Такими, некорисними дляробітництва, законами були: розпорядок СТО (Совет Труда і Оборони) з 18.5.1928 року про підвищення продуктивності праці в промисловості та транспорті, постанова Ради народніх комісарів СРСР з 3 березня 1929 року про засоби для підвищення дисципліни на державних заводах, рішення тієї самої Ради з 5 липня 1929 р. про засоби для підвищення продукційних умов та для скріплення дисципліни в підприємствах, та розпорядок з 15 грудня 1932 р., що давав право віддавати робітників під арешт та покарати його карою тюрми і конфіскацією майна, коли він прогайкував робочі дні.

Драконівські розпорядки советських законодавчих та виконавчих органів це зросли в період другої п'ятирічки, а третя п'ятирічка, а, зокрема, 1939 рік розправилися з релітками тих дрібних прав, які ще мало робітництво. Постанова Ради народніх комісарів з 20 березня 1940 р. збільшила кількість робочих днів та годин і остаточно пра'язала робітника до підприємства найгострішими карами. Рішення тієї ж Ради з 1 липня 1940 року визначило тюрмне ув'язнення на час від 5 до 8 років за порушення визначених стандартів, а закон з 10 липня 1940 р. "про трудові резерви" дав право окремим наркоматам самовільно та безвідклично розпоряджатися робочою силою. Отже, ще до вибуху війни, яка принесла з собою нові воєнні закони та права, робітництво стало мерством невільників, які нічим не різнилися від кріпаків чи безправних гелійотів, знаних із історії соціальних руків.

До правово-адміністративних розпорядків та законів для використання робітників була також уміло пристосована заробітна платня. Вона безпосередньо була по інтересах трудящих. Життєві умови змушували робітництво приймати на себе всі тягари та все збільшувані норми праці.

х х

х

В час воєнного комунізму та за НЕН'у видне було і ССОР прагнення до зрівняння заробітної плати поміж поодинокими фаховими та заробітковими групами. Ця тенденція відповідала колшевському комуністичному ключеві рівності, яку довгий час використовували більшовики в своїй пропаганді. Наглядним був також нахил до денного чи до термінового розчислення за працю й акордова система була непопулярною та несприйнятною. Та вже в останні роки НЕН'у така платіжна система викликала в Кремлі востру критику, яку іронічно назвали по-московському "уравніловкою". Радикальну зміну в цьому напрямі принесла підготовка до першого п'ятирічного плану. На 15-му партійному конгресі в грудні 1927 року рішення перейти на акордову систему, щоб платити не за години чи дні праці, а за число вироблених продуктів. Рівночасно намічено зменшати заробітну платню від одиниці продукту, щоб цим способом підвищити продуктивність праці. Подібне становище зайняв і Сталін у своїй промові в липні 1931 року, в якій він детально розкритикував дуже гостро заатакував. І, як можна було сподіватися, слід за тим прийшла цілковита зміна заробітної платні; перейдено від часової винагороди до акордової системи та премій. Лише в деяких ділянках, де такої системи не можна було застосувати, залишилось старе розчислення.

Ми не висловлюємося засадничо за або проти тієї чи тієї системи. Обидві вони можуть бути застосовані залежно від ділянок продукції; обидві вони досі на своєму місці, коли дають змогу виявити робітникам їхні творчі сили та реалізують при тому основи соціальної справедливості.

вості. Але впроваджувати акордову систему на те, щоб постійно чинити більше обтинати заробітну платню на одиницю виробленого продукту й таким чином накидати на робітництво все більші тягари — не тільки не відповідає примітивним основам соціальної справедливості, а й іде також проти засад здорової економіки. Проти такої експропріації капіталістами робітників і грабування заробітної платні висунулися в то-мами своїх писань Маркс та Ленін, і на засаді, що ця видурена з ро-бітників кривавиця законспірно веде до соціальних катаклізмів, носу-дована основа їхніх творів. На такий грабунок праці робітників дивиться сьогодні з погордою все людство, і в таких розмірах, як він є ще зараз в ССРСР, не дозволяють собі в інших країнах навіть найбільш реакційні та ненажерні капіталісти.

Щоб прикрити перед світом визиск робочої сили в ССРСР, советська статистика та пропаганда подає дуже часто цифри про зріст номіналь-ної платні робітників за советської влади. Переводиться порівняння з попередніми роками, а особливо з роками царського панування. І ці дані виходять на перший погляд справді привабливими. Наприклад, за офіцій-ною статистикою УССР, заробітна платня зросла за час з 1928 до 1935 р. так: в кам'яновугільній індустрії з 64 до 187, в металургії з 82 до 202 та в машинобудівельній і машинообробній — з 89 до 209 карбован-ців. Номінальна платня на тому етапі зросла майже втричі, а в порівнян-ні з роками до війни вона номінально може бути у п'ять разів чи ще навіть більшою. Але дані, що показують денну, тижневу чи місячну заробіт-ну плату, висловлену в грошовій одиниці, ще зовсім нічого не кажуть. Працівникові ніколи не цікаво діставати великі суми грошей, а — щоб за свою працю дістати чи купити якнайбільше потрібних йому до життя засобів. Можна заробляти тисячі та мільйони, але бути голодним, обідра-ним і не мати змоги задовольнити не тільки свої культурні, а й найпри-митивніші та необхідні для життя потреби. Такі явища особливо часто видно в часи воєнні чи в часи інфляції. Тому кожний робітник заінтере-сований в реальній заробітній платні, що впливає з порівняння одержу-ваної суми грошей з цінами на інші продукти, потрібні людині до життя.

Коли йде про реальну заробітну платню, то досліди без сумніву ствер-джують, що становище робітника в ССРСР під оглядом платні, порівняно до царського періоду, погіршилося, хоча й під тим оглядом монархічна імпе-рія була краєм вілсталім серед інших європейських та американських держав. У 1913 році, наприклад, робітник пересічно міг купити в Москві 333 кілограми хліба, 90 — рибу, 21 — масла, 53 — м'яса та 83 кілограми цукру річно, а за советів — 241 кілограм хліба, 34 — рибу, 13 — масла, 29 — м'яса та 56 кілограмів цукру.

За час панування большевиків номінальна заробітна платня скоро зро-стала, але пересічна реальна заробітна платня стояла на одній висоті, що загалом ніяк не задовольняла потреб працюючих верств.

Таке становище впливало з усієї советської господарської політики. Через те, що звернуто замалу увагу на передуккування засобів широкого вжитку, свідомо поставлено населення перед постійну недостачу різних продуктів. Рівночасно, коли штучно побудовані пляни виявилися не до здій-снення, большевики пішли лінією найлегшого опору та пустили в обіг де-леко більшу кількість грошей, як це відповідає вимогам обігу всього народного господарства. Наслідком обох тих кроків була постійна інфля-ція, цебто зниження вартості грошей на території ССРСР. Большевики стара-лися зразу припинити це явище через регулювання цін на продукти, але дуже скоро вони побудували на таких відносинах нову машину для визиску трудового населення. Інфляцію осягнено передачею певної кількості про-дуктів для продажу на нормальні ціни в державних магазинах, а решту —

різними дорогами для розпродажу в два чи більше разів свої ціни. І одночасно велику кількість грошей забрано від населення шляхом кредитових позик на розбудову п'ятирічних планів.

Тяжке матеріальне становище робітництва посилював те брак достатнього об'єму житлової площі. В час, коли населення свісно зростає, особливо в містах, розбудова житлової площі розгортається дуже повільно. Населенню деяких міст, в перебізі п'ятирічок, повсілося, а інших зовсім не ситиціше. Плани житлового будівництва далеко не підновидали собі в містам, а надто їх систематично на 20-30% не виконувало. Це привело до того цілі сім'ї жити в одній кімнаті та нести на своїх плечах усі тіжкі-нічні наслідки такого стану.

Важкі життєві умови лягли тягарем не тільки на дорослих робітників, а давили вони й їхніх дітей, жінок та батьків. Коли заробітної платні перших не вистачало на прохарчування та інші потреби інших родин, то треба було запрягти всі живі істоти до важкої боротьби за життя. Це панування Сталіна виказує притягнення до заробіткової праці всіх груп населення, які за нормальних обставин, в державах із здоровою соціальною політикою не потребують гнути своєї спини та жити свого поту в підземних шахтах чи при верстаках. Ця категорія людности, до її закон та сірі будні гнали до тяжкої та невідомої для неї праці, з року на рік в СССР збільшувалась. Зріст її в промисловості Советського Союзу, не говорячи зже про сільське господарство, був далеко швидший, ніж пересічних робочих кадрів. Наприклад, участь молоді в залізній індустрії УССР зроста з 22,4% в 1930 році до 33% в 1935 р., а жінок - з 1,27% в 1914 р. до 22,6% в 1935 році. Подібні цифри виказує зріст чоловічої робочої сили понад 50 років та жіночої - понад 45 років.

Советська система не завагалася притягти жінок, дітей та стариків до таких галузів промисловости, які найбільше загрозливі для здоров'я людини. В 1935 році, за офіційною советською статистикою, молодь складала в залізній індустрії УССР 37,2%, в кам'яновугільній - 35,7%, а в металургії чорних металів - 31,4% загального числа робочих рук. Той час жінок було в кам'яновугільній промисловості 25,3%, залізничній - 21,4%, в металургії - 21,3% та в металообробній - 22%. Так цинічно здійснено в СССР засаду про "конституційну рівноправність усіх громадян".

Про долю каторжників у примусових концентраційних таборах, що сотнями тисяч караються на Уралі та в Сибірі, ми тут не будемо говорити. Вони - "вороги народу", бо їхні брати, батьки та сестри не були до революції жебраками, а вони самі - або не поцілюють большевських переконань, або стали сліпою жертвою химерного режиму. Їх, на думку Сталіна, можна винищувати тисячами голодом та холодом, чи невинно розстрілювати.

X
X

На ті всі аргументи ідейні чи платні оборонці советського режиму витягають в його обороні останні резерви. Вони говорять: "Дивіться, робітництво стало на оборону СССР і Сталін здобув у цій війні таку блискучу перемогу над так добре підготовленою та організованою націонал-соціалістичною Німеччиною. Не забувайте, що Сталін перевів величезну індустріалізацію, яка вимагала великих жертв та зусиль, і тепер він уся силу індустріалізованої країни поверне на підвищення життєвого рівня трудящих. Величезний продуктивний апарат советської системи стане скоро працювати виключно для широких потреб робітництва". Такою мовою заговорив, зрештою, і сам Сталін, щоб оправдати всі злидні минулого та щоб знову "ідейно озброїти" кадри большевиків. Він "діалектично" сказав у своїй промові з 9 лютого 1946 року, що "переможців не судять", вказує на перемогу, як на найбільше оправдання для своєї жорстокої політики.

Він у тій же промові обіцяє, що "буде скасована карткова система, та що ближчим часом буде присвячена особлива увага поширенню продукції предметів для широкого вжитку і піднесенню життєвого рівня трудящих шляхом послідовного зниження цін на всі товари".

Ми по черзі розглянемо всі ці аргументи та обіцянки Сталіна та його оборонців.

Перше: чому ССРСР виграв війну та чому позбавлені всіх політичних прав і кинуті в тяжкі матеріальні обставини громадяни Советського Союзу обороняли свою невдячну батьківщину?

Про це ми вже дещо сказали вище. Наставлення трудящих народу до режиму Сталіна найкраще виявилось в першому півріччі війни, де бто в 1941 році. Тоді советські вояки сотнями тисяч здавалися в полон на різних відтинках фронту. Ніхто не хотів воювати, і навіть комуністичні функціонари кидали зброю та набой до ніг ворога. Чому? Чи таким несподіваним був напад ворога? Ні. Про неминучість війни з націонал-соціалістичною Німеччиною Сталін знав багато раніше. Чи не говорилось вже відкрито про неї в ССРСР в 1940 році? Ба, що більше, як до неї підготовлявся Сталін протягом усіх п'ятирічок, продукуючи гори військового матеріалу та підготовляючи все життя в одну велику воєнну машину? Чи далеко напередодні війни не була вже мобілізована велика кількість військових річників та цілі армії не стояли готовими до війни на Заході? Чи не були тоді вже майже повністю викінчені всі оборонні системи на Заході, які потім, без усякого спротиву, падали до рук ворога?

Отже, це було не заскочення, що дає противникові великі стратегічні можливості, а відповідь населення ССРСР на сталінську політику. Москалі, українці, білоруси, грузини та інші здавалися в руки ворога, до якого вони історично були наставлені ворожо. Такий настрій змінився щойно тоді, коли німці десятками тисяч почали розстрілювати полонених, дітей, жінок та стариків, коли впровадили систему насильства жінок, штучного виголодження міст, вивозу на каторжні праці до Німеччини, і всього того нечуваного, дикого варварства. Тоді у всього населення піднявся непереможний дух помсти та самооборони. По цей бік фронту вирости, мов із землі, національні підпільні революційні та партизанські рухи, що дезорганізували німецьке запілля, а по той бік Сталін використав новий героїчний підйом населення для нових зусиль. Він кинув актуальний клич оборони батьківщини та рідних, і черговий раз підступно використав трудові верстви, заговоривши про національне та соціальне визволення з німецького ярма, про свободу релігії, оборону землі і т.п. Він покористувався в великій мірі моральною, пропагандивною та політичною й матеріальною допомогою західних альянтів.

Отже, не за советський режим, не за советські норми й вимоги піднялося робітництво, а в обороні життя та волі перед страшним німецьким окупантом. Одні нове становище зрозуміли так, що Сталін з його державним апаратом є тим кінцевим злом, за яке страшніше німецьке варварство, другі — що треба розправитися з зовнішнім ворогом, щоб пізніше завести порядок у власній хаті, треті повірили в чесність нових обіцянок советського диктатора, який переходить на позиції правдивого народоуправства, а ще інші, що не мали до нього жодного довір'я, стали до тяжкої героїчної боротьби проти обох деспотичних режимів. Тими силами була знищена Німеччина.

Сталін, одягнувши тогу переможця, виставляє перемогу, як тріумф советської системи і забуває сьогодні про свої недавні обіцянки. Він своїми старими заходами нищить знову ті скромні уступки, на які він у своїй пропаганді пішов під час війни. Що вийде з того високого життєвого стан-

дарту, яким він хоче заплатити народам та одиницям за порабовану у них волю? Що вийде з цього, чим він хоче покрити свої похибки в минулому чи виправдати правильність усіх тих жертв з чого хоче дістати кредит на майбутнє, а зокрема — для свого більшовицького світового походу? Ми переконані, що все це залишиться порожньою образою та обіцянкою.

Щоб піднести життєвий рівень населення СРСР, то при сьогоднішній структурі советського господарства треба би йти в основах перебудувати щонайменше — відвести велику кількість капітальних фондів та робочих сил з тяжкої в легку промисловість. Сталін цього не хоче робити, бо його агресивна імперіялістична політика вимагає від нього, за теперішніх політичних умов, незвичайно скорієї відбудови та розбудови тяжкої промисловості. Йому для "гарантії перед усякими можливостями" потрібно добитися, щоб промисловість могла передувати щорічно 50 мільйонів тонн чавуну, 60 мільйонів тонн сталі, до 500 мільйонів тонн вугілля та 60 мільйонів тонн нафти. Це завдання він хоче здійснити за нових три п'ятиріччя.

Для виконання такого плану, коли взяти під увагу, що в перебізі війни зруйновано сировинні та металургійні бази й заводи на Україні, які перед війною давали добру половину залізної руди, чавуну, сталі, вугілля та марганцю, що у війні частино зужилося фабричне устаткування надзвичайним використанням його на незайнятих теренах, та, нарешті, якщо зважити, що в війні згинули мільйони молодого працездатного елемента, то кожно тоді зрозуміємо, перед якою добов стоїть робітництво СРСР.

Немає сумніву, що советський уряд свідомий тих труднощів, та він хоче велику частину цього тягару перекинути на сусідні народи, які він насильно хоче задержати у своїй сфері впливів. Балкани, Польща, Китай творять поважну позицію в його розрахунках на робочу силу та споживчі засоби, а Австрія та Чехія — в балканській машинобудівельній індустрії. Сталін хоче тягар озброєння перекинути на інші народи Європи та Азії й тому забирає в одних варстати та заводи, щоб згодом забрати робочу силу, а інших примуєнти на місцях працювати для себе. Але й ті міркування досить безпідставні. Знищені війною сусідні народи потребують на перший час самі багато для відродження свого господарського життя, і вони, коли б навіть залишились на перший час під пануванням Москви, то перебудова їхнього життя під кутом советського прикладу, принесе у них на ближчий час хаос та кризи. Зрештою тут виринають політичні питання, що залежать не тільки від Сталіна, а також від дотичних народів чи західних альянтів.

Найбільш правдоподібно, що Сталін складе розв'язати всі ці складні питання шляхом нової війни. Тоді робітництво СРСР змушене буде прийняти на себе нові тягарі, за якими, на випадок успіхів советського диктатора, прийде загальний, непроглядний хаос, або, коли він потерить невдачу, прийде політичне та матеріальне визволення трудящих советської імперії та суміжних, поневолених Москвою, народів.

X+X+X+X+X+X+X+X+X

—ooooo—

■■■■

■■■■

::

НАШ ШЛЯХ

ГРИГОРІЙ КОСИНКА

Ф А В С Т

Від Редакції. Друкуємо тут маловідоме оповідання Гр. Косинки — "Фавст". Вперше видруковано цей твір у Харкові в жовтні 1942 р. в журналі "Український Засів". Майже весь наклад журналу знищено, тому "Фавст" став нині рідчю раритетною. Оповідання автор не викінчив, бо знав, що в советських умовах воно не надається для друку. Націоналістичні ідеї, піднесені в оповіданні, були найглибшим змістом переконань Гр. Косинки. Вірний їм, загинув він від куль енкаведиста між 15 і 18 грудня 1934 року.

Коли догорятиме у віках остання зоря, — горітиме моя мисль і страждання, а на чорній смузі неба кривавими літерами спалахнуть пророчі Франкові слова:

Народе мій, замучений, розбитий,
Мов паралітик тей на роздоріжжі,
Людським призи́рством, ніби струпом вкритий!..

В імені твоему, Фавсте з Поділля, я пишу ці рядки. Хай наступні покоління згадають твоє ім'я велике, хай на коліна стануть перед стражданнями твоїми.

Дорогий мені, до болю рідний, Фавсте! Ти не знала, зрозуміла річ, таких слів страшних, як "народня трагедія", — чужі й незрозумілі тобі слова ці. Ти — до примітиву простий. Адже перед своєю смертю — короткою і страшною — ти зумів тільки намалювати в камері ч. 12 маленьку труну з хрестиком і видряпати під тією труною — нігтем на стіні — своє ім'я і прізвище: "Прокіп Конюшина". Оце і все.

...Тоді саме Різдвяні ночі клепає мороз, коли до нашої камери перевели із тюремної "секретки" Конюшину: з обличчя був сивий, схожий на Фавста, що його звикли бачити у виставах оперових театрів.

Губи Конюшині опухли, він ловив і ковтав тепле й важке повітря камери, а сам робив тремтячими руками якісь дивні рухи, ніби збирався шугнути у якусь безодню...

Махлюватий селяк, він підозріло оглядав усіх присутніх, до всіх ласкаво посміхався, шептав щось, а далі несподівано сів на краєчок нар і голосно, під регіт присутніх, заявив:

— Диви, от історія. І тут люди є, га?..

Камера, повторю, зустріла слова Конюшини сміхом: уперше, вирішили всі, довелося людині познайомитися з тюрмою.

Офіцер Кленцов, що любив був залякувати таких новаків, пильно оглянув Конюшину з усіх боків, іронічно скривив рота і суворо, допитливо звернувся до Конюшини:

— Бандит?...

Конюшина мовчав. Тоді офіцер, не стримуючи більше сміху, сказав до всіх присутніх у камері:

— Фауста привели. Посидим більше — Гете увидим... А все таки, парнішка, за какие грехи тебя в нашу камеру, пригнали, а?

Конюшина не поспішав відповідати, він звів стомлені очі на згорбленого Кленцова, на всіх, і несподівано запитав офіцера в нотку злоби:

— Хіба тобі не однаково?

З кутка, недалеко вікна, пролунав хриплий бас:

— Правильно. Моледець Фавст. Так і треба одказувати... Він же тебе не питає, чого ти погони згубив? — визвірявся цю Кленцова той таки хриплий голос з кутка.

Кленцов в'їдливо огризнувся, але його ніхто не підтримав. Правда, усім до впадоби було нове прізвисьце, що його дав Конюшина Кленцов: "Фавст". То нічого, що сам Конюшина не розумів, до чого воно — прізвисьце таке. Про великого Гете він теж уперше чув у камері...

Фавст з Поділля не знав ще, чи сміються тут з його нахлявватости і вбогости, чи такі підтримують проти Кленцова, — тоді ще раз обвів усіх своїми великими, сірими очима — побачив глузливу усмішку на вустах Кленцова, але все таки вирішив чомусь, що такі підтримують його, Фавста з Поділля.

Урочисто витяг з кишені засмальцьованого кисета, поклав його на білі, латками вкриті штани, добродушно засміявся:

— Курить, хай дома не журяться, — сказав він. — Добре тут у вас, ая... Так добре, що й сказати не можу: тепло, затишно, а головне — люди є... Там, де був я...

І він раптом замовк.

— До віку б гадам таке добро! — вхопився з кутка той таки голос, що підтримав був Конюшину проти Кленцова. Фавст змивовано підвів очі: чи не сказав він якоїсь дурниці? Здається, що — ні, але краще йому не пенькати, бо тюрма — сам знає — не любить дуже балакучих... Тоді здалека, з характерною і притамавною лише селянам дипломатією, почав був виправдуватися:

— Ая. У вас, кажу, тому добре, що — тепло, нарі є...

—...С-ш. Як він мені болить! Проклятий, як він мені болить. Пся кров, пся мать, занімій.

По камері бігав у валянках незвідомий Фавстові чоловік, з походження і вимови, видно було, поляк, і все лаяв свої зуби, спльовуючи раз-у-раз ріденьку слину з рота.

Коли пан Яцьківський — так звали його — зупинився навпроти Фавста й попросив екрутити йому цигарку, то Фавст широ почав йому раяти:

— Ая, зуби? Знаю. Це якби самогон-первак, а тоді намочити махорки з папороттю й закласти на той пеньок — повірте, одразу заніміє. Я знаю.

Яцьківський образився:

— Що? Заніміє? Ти краще, хлопе, порай це своєму батькові, розумієш? Маєш його? Заніміє.

Але Конюшина не бачив, здавалося, нічого образливого: порада була, як порада. Йому навіть зробилося трохи смішно, що такий пюгавий панок у валянках, а диви — настовбурчився, розсердився і гасає по камері з кутка в кутек. Знизавши плечима, Конюшина мимоволі задивився на цього гоноровитого панка.

А треба знати, що пан Яцьківський був із своїм гонором за втіху для всієї камери: конфедератка, австрійська шинеля з білими орлами, бундечні вуса, а вже гонору того, що тільки в'їдливий Кленцов міг його збити, жартуючи:

— У пана Яцьківського, — казав він серйозно, — воша теж дурно не

лізе... Чому, поспитаєте? Вона завжди каже історичні межі, що їх позбулися поляки....

Яцьківський, зрозуміла річ, люту лаявся на такі слова, але хіба можна зупинити Кленцова?

— ...пан Яцьківський, — не звертаючи уваги на лайку, говорив Кленцов, — найбільше тужить і журиться за блискучим ігнорним Степаном Баторія... А щодо вошей, то я на власні вуха чув, як він заштував одну блондинку: з якого воеводства, пані? З Бельвереру?..

Це, повторю, було між іншим, побутова дрібничка, не варта серйозної уваги, бо сварилися ми день-у-день разів п'ять-шість, коли говорили на такі гострі теми. Я занотовую цю дрібничку тому, щоб колись намалювати образ Кленцова, як носія великодержавного шовінізму.

Пізніше, коли Фавст спав поруч мене, йому на світанку, — розповідав, — снилися сади у білому цвіті і зелене Поділля... — Весна, — казав, — часто сниться мені.

Ми думали ті сні його так, що швидко Фавстові ходити за плугом, швидко йому боронувати поле, бо коли сниться тобі щось зелене, то річ ясна — жити будеш. І село, казав, снилося: тліло в диму, наміткою білою з вишневого цвіту вкривалося, а коли додивлятися до тієї намітки, то пахло йому — рілля, залолана на пар; вона пахла, здавалося, торішнім гноєм... І птиця у високому небі кричала.

— Такий сон, — говорив мені Фавст: — Що він має визначати?

Я, пам'ятаю, не відповів тоді Фавстові, бо з цікавістю прислухався до розмови Маламета з паном Яцьківським:

— У тебе болит зуб, — говорив Маламет, — я нічого, не протестую... Пусть, у каждого своя болезнь. Но когда в меня острый колит, когда с меня кров капает, когда... и ты ругаешь. Я, как я должен?..

— Кумедія, їй-богу, — широким селянським, сказав мені Фавст: — Мені такий сон мильоний наснився, а вони — за парашу гризуться...

...— Піднімайсь!

У вулких коридорах свистять вартові, брязкають ключами; а прославлений на всю тюрму Сторожук, благословляє матюхом Христа і нас усіх:.. Заспана камера встає, кидає кужмом постіль по кутках і, прокамлюючись, стає по-військовому у дві лави, був такий звичай — висотати в арештанта дух прстесту, звести його бодай до образу Конончука, що давно вже втратив образ людський.

(Д е к і л ь к а с л і в п р о К о н о н ч у к а).

Це — темне і вбоге село, село, яке підписує собі акти обвинувачення трьома хрестиками, а вже пізніше, в тюрмі, падає додолу на коліна, коли побачить кришку хліба; нужа на такому Конончукові така велика і плідна, що здається іноді, ніби його тіло навмисне засіяно висівками — вошами; тіло схоже на рябе мило... Коли пройде вранішня повірка — завжди коротка і занедко вже ділова — Конончук сідає, як каже Кленцов, "читати газету": блондинки вилися йому в тіло і треба довго шарувати Конончукові свої кістки товстою, мужицькою сорочкою, щоб примусити тих блондинок падати й сипатися на поміст... Висівки сиплються — така нужа!

Обличчя у Фавста кривиться, мов у дитини — він от-от, здається, розплачеться; важко зітхає, журно хитає головою і, допомагаючи Конончукові, бере одну блондинку за ланки, кладе її на поміст і дико б'є чере-

виком...

- Отак її треба! - приказує Фавст: - Ех, Конончук, Конончук! Твоя блондинка, видно, не з Бельведеру? Бачиш, вона не лякає під черевиком, як пана Яцьківського вола. То вола, можна сказати, інтелігентна, панська вола... Правда, господин поручик?

Після такої репліки, а головне - такого безцеремонного і різкого запитання з боку Фавста до Кленцова, - у мене великий сумнів, що Фавст - незрячий гречкосій... Хто він такий?

(М о т и в ц е й р о з р о б и т и).

Кленцов польською мовою (він сидів у польських тюрмах, де дають з патронату білий хліб, вряди-годи масло, каву, а книжки - професорська, мовляв, бібліотека) гне матюхи і пильно, з ненавистю й підозрою, дивиться у вічі Фавстові.

- Жаль-жаль, - говорить Кленцов, - що тебе не посадили до блатних... Жаль, там би одразу бандитський дух вивіявся...

Фавст широкосміється:

- Що мені блатні, - каже він, - адже там скрізь - ми, а не ви... Офіцера зустріти, та ще офіцера з л е й б и к о м - другий табак, Кленцов. Справді, як вони, гарвари, тримають нас н е в и н н о п'ятий місяць?... Це ж, погодьтеся, некультурно, ая...

...Хто такий Фавст? У мене більше ніяких сумнівів, що це не такий уже звичайний собі дядюшка з далекого Поділля.

На цьому місці межі Фавстом і Кленцовим, як пишуть деякі галичани, завжди розпочинається лайка, але сьогодні обійшлися обидва без неї; правда, Кленцов устиг все таки огризнутися:

- П'ять місяців, господин Фауст, это еще не т р е п к а, а ти... ти определенно пойдеш в земельний комітет спасать самостійную...

- Сволоч ти! - коротко ругнув Фавст. Але наш похмурий, вічно заляканий карцерами й карами, староста зупинив короткою лайкою обох і, обвівши очима по всіх кутках камери, наказав ставати в ряди - у дві лави: надходила чергова візитація тюремного начальства - перевірка по-старому й по-новому.

Ще далеко до камери було чути дзвін острогів - дзвінь, дзвінь... Блискучі, кавалерійські остроги носив, як відомо було нам, начальником корпусу № 6 - прищуватий, синьогнідий якийсь на виду, щипічно-нахабний - Бейзер (євреї-арештанти дали йому прізвисько - зла собака); він завжди, коли тільки одвідував нашу камеру, дивився в пергу чергу на вбоге Конончукове лахміття - кривив з огидою обличчя так, ніби він побачив кубло гадів, а не постіль Конончукову.

Сильовував на долівку, хоч нам за інструкцією категорично було заборонено плювати на підлогу. Бейзер переводив свої сухі, зеленкуваті очі, схожі трохи на баранячі, на Фавста - він раз-у-раз робив Фавстові якесь запитання, не було того дня, щоб він помижув його в ряду, не поспитавши:

- В чьом обвиняют тебя?..

Ми всі з великим напруженням чекали на цю відповідь: цікаво, за яку провину посадили цього таємничого Фавста? Висидіти три місяці в "секретці", знали ми, не всякий зможе... А сам Конончина Прокіп удавав із себе - не було ніякого сумніву - наївного селяка з Поділля.

Пильно дивилися - разом з Бейзером - у сірі, гранітні Фавстові очі -

там глибоко-глибоко заховано було ненависть і зневагу не тільки до Бейзера, а до всіх нас; ненависть іноді іскрами виграла на чолівічках, — тоді у Фавста тремтіли з обурення руки, — але він завжди умів стримувати свої чуття — він спокійно відповідав запитанням:

— За що? Ая, повстання.

Така відповідь нервувала Бейзера, — він не міг стримати свого гніву, він висмикував з чорної — офіцерського сукна — кишені руку і, тупаючи ногою, вимакував тією рукою так, ніби намагався на всю силу вдарити Фавста в обличчя...

— Бандит, бога твою матю, а? — оскаженіло вигукнув Бейзер.

Ми, арештанти, найбільше боялися цієї хвилини сказу: ми були глибоко переконані, що Фавст, хоч і виснажений до краю, відповів би на удар, більше того, він готовий був перекусити горлянку...

Фавст мовчав. Він тільки скалив свої здорові, білі й рівні зуби, а злоба, різко підкреслена на його мужицькому обличчі, спадала аж на сухі, колись соковиті губи — застигала там, здавалося, разом із слиною.

Він ковтав її, криво усміхався, а сам дивився на підлогу. Бейзер залишив на хвилину Фавста; він суворо, допитливо, ніби справді від нього так багато залежні були ми, оглядав кожного; Кленцов, радіючи, очевидно, що Фавстові була така "баня", — розсміявся, але Бейзер помітив таку несподівану радість:

— Ей, ти... как тебя? Чего ржешь, чему ти радуешься?...

Кленцов вирізнявся і, відлилизши зуби на образливе "ти", промовив зо зла:

— Арештант — тоже человек... Да.

— Сутки карцера, — глухо наказав Бейзер.

І Кленцова, без курива і без хліба, порели кудись із камери.

А Бейзер знову повернувся обличчям до Фавста:

— Где твоя нара? — запитав.

— Третья.

Начальник корпусу пильно обдивився з усіх боків Фавстове ліжко, тербу, рушника, вишитого з ключем журавлиним... Уже хотів був рунати з камери, як раптом укліякнув і читав видряпане: "Прокіп Конюшина", а внизу — "Христос Воскресе, Галло..."

— "Христос Воскресе" — тоже твое? — запитав з іронією Бейзер.

— У мене В а н не воскресне... Чого тобі треба? — була Фавстова відповідь.

— Трое суток карцера... Без хлеба, кровать привинтитъ.

Бейзер сказанів.

— Кто бросил окурок? — гукав він на всю камеру. — Чашки, стекло, ложки, ножи... Проверить, отобрать... На три дня поднять в камере пари, староста.

— Слушавсь.

(Додати деякі деталі).

... Камеру лишить на недею передачі... забил, за окурок — сутки карцера. Я... протест и бандитизм.

Репліка якогось копійчаного меншовника або уявіста:

— Вєдь билі же когда-то тюрми, сидєли, живнє, вєдь, людї...

За дверима нашої камери затихав дєсь у глухих коридорах малюновий дзвїн на острогах начальника корпусу № 6 — Бєйзера.

х

х

х

Старий карцер, де сидів був Фавст, бачив і чув у своїх кам'яних шорах багато трагедій: там божеволїли, там вїдалися, розбивали голову об стїнку — всього було, все бачив і чув старий карцер.

Аж позелєнів од цвїлі, од віку сього давнього і слїз лєнських; по кутках протягувалася вжє вода, а зимою, зрозумїло, вона трохи підмерзала й сковзалися ноги на такому льодку тонкому.

Фавст розповїдав свою історію немудру так:

— Коли мене Бєйзер, — каже він, — кинув був до цієї ями, цвїлєлє вкритої, я хотїв просити його, щоб одразу взяли мене на розстріл... Це була не секретка, ні. Подумаї, яка мені рація гнїти на цїні, коли я знаю свій кїнець краде за Бєйзера?

Я загнув йому матюха у вїчко і, повіриш, трохи полєгшало... Затїхнув я не тому, що проблю лайку, ні, зо мною трапилося щось таке незрозумїле, що й досї не можу з'ясувати тобі.

Горїла голова, а тюрма, — уяви собі, нава велика тюрма, виломлюється з ґрунтом і летить високо-високо понад борами...

І добре пам'ятаю мою суперечку з Бєйзером: «Брешєш, — нїби кажу йому, — хай скрізь — тюрми, хай скрізь карцер і кара, але маєш добрий знак: одна вже виломилася з ґрунту, летить». І знаєш, я вперше почав тоді так смїятися. Мені стало раптом страшно: що зробили з мене за сім місяцїв? Той дурєнь даремне Фавста знадував і легенди — я жинїй це, хоч моя історія варта теж легенди.

...Знаю, мені вже не жити, нема мені повороту до життя — кров'ю харкаю... Дивно, один поет — цїлком хворий, на мою думку, написав два рядки у карцері:

«Слїпе село лєтує,

А Україна кров'ю харкає...»

С л і п е село... Тут, у карцері, засмїявся я на слова слїдчого: в о н и питають, де сходилися на раду? Де, в кого?

Фавст притулився цюкою до холодної стїнки і тихо шептав: «У моєї рїдної сестри, чуєте?». Далї верївнявся і цитував собі з якогось філософа: «Панувати над рабами, обернути кожного на автомат, — такій, здебільшого, намір у дєспотів...»

...Так знайте, — говорив до стїнки далї, — Прокїп Конюшина ніколи не буде зрадником. Я загину, сотні й тисячі таких, як я, але ніколи, ніколи не продаватиму сестри своєї. І н і к о г о не п р о д а в а т и м у. Ядою не буду.

Фавст плакав... Йому все ще, здавалося, стояв образ смїлого Снєгорова, говорив нїби до нього:

— Каже мені Снєгорова: «Ти, Конюшина, трудового пролєскоження, ти — бєдняк, ти получил образование, ти, наконец, не Грїцько или Смєлько какой-то... но почему, почему из каких побуждений ты примкнул к преступному обществу самостийников? Почему принял участие в восстании?»

Конюшина відповїдав:

— Ая... Пішов, не можна не йти, бо коли підпалили хату Гринькові та Омелькові, то вони лише тоді за вила і гідність свою згадають, ая... Мені ж, самі сказали, людині свідомій, треба свідомо і прямо у вічі во-рогові дивитися....

Так йому, нібито, сказав був Фавст, а він на це усміхнувся, дав гарну папіросу:

— Нури, мовляв, Конюшина, наші, а скажи нам, де поділися ваші, де були бандити?

Перехилив Однорогов через стіл голову і, трохи заспаній, процідів крізь зуби:

— Пойдешь на шльопку, милок! Герой!

Замахнувся і на всю руку вдарив по зубах.

Фавст, пам'ятає, до крові, до кістки прокусив йому руку ту — тільки прикладами врятували життя Однорогову, занаставивши Фавстове: його тримає після цієї історії три місяці в так званому секретному підвідділі.

...Дні текли. Конюшина почав кашляти кров'ю, — тоді перевели до загальної тюрми, до камери № 12.

— Дзинь-бом, дзинь-бом...

(П о д а т и у р и в к и з п і с н і, н а с т р і й).

— Слухай, — каже мені Фавст, — вони співають цієї пісні так, як смут-ток власний п'ють... Правда, чи? А мені здається, нема чого й сумувати: справді, я пережив був таку велику радість і захоплення, що й досі обер-том голова йде, як згадаю минуле...

Кінь був у мене — Іскра, а коли виїздила наша сотня з лісу — у гри-вах кінських пісні цвіли, зелені бори дороги нам стелили, і ми були са-мі, як бір, зелені — такі молоді й завзяті...

На команду: "Кіннота, на коні!" вихором злітали, острогами дзвонили і стременами бряжчали, аж підкови цокотіли в коней — мчали так степами українськими; а поруч — бір, бором — ніч, з вогнями йде: тоді горіли бори...

І знову співали старої тюремної пісні:

Слуццо там идут...

Іде-то, кого-то на каторгу ведут...

— Не співайте! Не зацвітуть, ніколи вже не зацвітуть пісні на гриві мого коня! І я все таки не буду журитися: ми вмираємо в ім'я наступних поколінь.

Підійшов до дверей, довго читав видряпане нігтем:

"Тут була остання ніч... Ми загинули за волю свого народу; той, хто одвідає цю камеру, хай згадає нас... Земля українська кров'ю окроплена, діти цієї землі гниють по тюрмах всіх слов'янських народів, бо самі вони — гній і труп... Люди без волі, без бажання навіть..."

Далі все було засмальцьоване так, що годі прочитати.

Фавст стояв і довго думав: йому не треба було говорити такі слова, не до нього звернена була скарга смертників...

— "Остання ніч", — зафіксувала його пам'ять. — Коли ця остання ніч прийде до нього, Конюшини?

Знесиленій ував на залізне ліжко. Вій не пам'ятав уже, чи це був сон, чи справді було колись таке життя? Згадував...

- ...Сьогодні - багата кутя, ая... У мене не було ще тоді Іскри, не півли пісні наші над борами. Стояла мати коло столу, дямнадку перед образами засмічувала:

- "Святий вечір, діти, надходить, - казали, - не пустуйте!"..

І долівка в хаті, вимазана Оксанкою, блищала, і наші очі щитячі блищали радістю і щастям... Мати не сердилася, коли наші Яцько ситив їх за спідницю, приказуючи: "перший шеріжок, мамо, мехі!"

- "Добре, Яцю, тобі... А кому ж? Тільки тобі!" - різкими рухом його найжачену голову й посилали до батька.

А батькові очі світилися, мов у святого Миколая на Софіївці, він сядовив праворуч себе Яця, а ліворуч - Настусю, і бабун обох, ая...

Повз них проходила горда Оксанка, вона старша була і робітниця в матері найперша; в Оксанчиній косі, пам'ятаю, маком синіла стрічка... - "Чиєсь байна молода буде", - подумав. А вона повернулася тоді до мене, засміялася:

- Отакої, паннчу наш, - сказала, - на вулицю віроку вам, навідується, а дров урубати, то... "хай тато".

Покурила і пристрамила його тоді Оксанка; батько наче не чує цього - сіва голова туркоче дітям якісь казкові слова:

- "Ми вже того щастя не знаємо, а прийде, діти, ая... Та всім убогим людям дадуть землі..."

Надходила багата кутя, святий вечір.

(Наступ Мурашова на село. Руїни, десяти відповідає. Смерть Фавстового батька. Скрині. Хлипає у бур'янах зотліле село. Образ матері):

- "Надівай, Оксанко, стрічку Насті, в'язи червоного пояса Дзеї". Змалювати до дрібниць сцени бов. На чолі загону - Прокіп Коношина. Фавст - Коношина з божеволів у карцері).

Сторожкове пильне око; заспане, пом'яте якесь, мов простирadlo у повіі, обличчя, мутні очі, особливі буса, схожі на тоненькі ковбаси - (підлизані), якісь тютюновим димом; у передніх яснах - два здорових, вовчих зуби, вальмована мля...

Він, Сторожук, вклоняється Бейзерові:

- Хиллий какої-то... - Сміється Сторожук.

Веселий він, звичайно, завжди в такі урочисті хвилини. Муткає з пісні два рядки:

Нудить Сторожукові горілка, тоді йде ригати до раковини. Йому багдуть, що треба поспішати.

Камера Фавст узяв з нар стор торбу, розв'язав її, підходить до Конончука, каже:

- "У вас, дядьку, хвалилися, син є? Але він вечери не принесе собі - прийміть мою, я буду вашим гостем сьогодні.

Він повертається до Кленцова:

- "Не радійте, офіцере, з моєї втрати... Пам'ятайте: "сотні поляжуть, тисячі натомість стануть до боротьби..."

Маламет мелився богові. Вечір, ніч.

Фавст нерухомо сидів годину, скося дивився на всіх нас і тихо шел-
тав щось, а ділі підвірся, поспитав пана Яцьківського:

— Де твоя, Яцьківський, кружечка з (орлами) га? Дайте мені води!

Голос зростав, переходив у шепотіння:

— Чуєте, Сторожук списки читає?..

Він ще прилав був до відра й пив воду, але після цього, свідомого,
здавалося нам, вчинку, — він уже не приходив більше до свідомости, він
збожевів.

Ловив руками повітря, ніби намагався смикнути за повід коня... Бі-
гає по камері, гукає:

— Кіннота, на коні! До бою!

— Хлопці, чий кінь збіжить з Іскрою? Сторожукові потрібна кров моя?
— Маєш її, ший.

Він ударив шиколотками по пругові дверей, розбив до крові руки і,
на здивовання усіх, почав малювати на стіні велику літеру "У"... Не
скінчив, а знову гукнув на всю камеру:

— Кіннота, на коні! Рівняйся, до бою ладнайсь!

На порозі камери стояв Сторожук. Він узяв Фавста за скривавлену
руку, міцно стиснув її, глянув своїми мутними очима на всіх нас і ви-
вів Конончука з камери востаннє...

Камера заніміла з жаху.

У сусідній камері, "етапній", співали студенти — новачки ще нашої
тюрми:

Ой, радуйся, земле,
Син Божий народився...

А Конончук держав у руках шматок хліба, що його дав йому Фавст з
Поділля, і ридав.

2. IV. 1923 р.

+++++
+++++
+++
+

"...В УКРАЇНСЬКОМУ НАЦІОНАЛІСТІ НЕМАЄ СУПЕРЕЧНОСТІ МІЖ СЛОВОМ І
ДІЛОМ. ВІН НЕ МОЖЕ ВІРТИ В ОДНЕ, А РСБИТИ ДРУГЕ; НЕ СМІЄ ПРОПАГУ-
ВАТИ ВИСОКІ ІДЕЇ, А СВОЇМИ ВЧИНКАМИ ЇХ ЗАПЕРЕЧУВАТИ".

М. Сціборський.

Івх. М. ОЦІВОРСЬКИЙ

КІНЕЦЬ ОДНОЇ ПРОВОКАЦІЇ

"Краде пізно, як ніколи..." Ця пословиця вповні підходить до недавньої заяви канцлера Гітлера, що він не має жодних зобов'язань супроти українського народу. Як реалісти в політиці, ми самі ніколи не перецінювали замірів канцлера Гітлера відносно України і на них своїх розрахунків не будували. Проте, згадана заява, зроблена так ясно й недвозначно та ще й після заключення німецько-радянського пакту і відступлення Німеччиною Москві Західної України, має свою вартість. Бо цим канцлер Гітлер сам нарешті спростував одну злісну провокацію, яка — ніколи на ділі не відповідаючи правді — тим не менше і продовж довгих літ не тільки завдавала українській визвольній справі багато труднощів, але й понижувала гідність української нації. Маємо тут на увазі провокацію, ніби Україна — це "вигадка" Німеччини й помічне "внаряддя" її імперіялізму.

Історія повторюється!.. Не віднині існує злочинська тенденція представляти український визвольний рух не як органічний і вільний розвиток самої української нації, а як штучний витвір різних міжнародньо-закулісових "інтриг" — зокрема німецьких. Ця легенда про "німцями вигадану" Україну створила ще царська Росія з подвійною метою. Поперше, щоб у цей спосіб підривати віру в життєвість української ідеї серед самих українців; подруге, щоб мати водночас "законні" підстави до переслідування найбільш із них упертих і непокірливих. Під впливом Росії, такі викривлені погляди на українську справу поширилися й за кордоном.

Кон'юнктуруально випадкова й упереджена насамперед її власними інтересами підтримка Німеччини, яку вона на підставі Бересть-Литовського договору виказала усамостійненій Українській Республіці, і зв'язана з цим протиукраїнська кампанія, яку активно провадили, з одного боку, дипломатія новоствореної польської держави, а з другого — московська біла еміграція, — дали світовій opinio нові аргументи: мова йде — ніякої України на ділі не існує; це тільки штучна "вигадка", німецької політики, яку підтримує горстка "купленик" українських інтелігентів...

З приходом Гітлера до влади в Німеччині, ця протиукраїнська кампанія посилилася ще більше. Автором її стала знову Москва — на цей раз уже "соціалістична", що в стикі з нелегальною українською визвольною рухою бачила смертельну загрозу для свого власного існування. Зручні руки в Кремлі витягли з архівів царські "ноти" й заграли стару мелодію, хоч дещо й на відмінний лад: "Україну вигадують Гітлер!"

Цю московську гру услужливо підхопила міжнародня советська агентура. Маючи в своїх руках пресу, гроші, зв'язки й впливи — ця агентура ретельно виконувала доручене їй Москвою завдання компрометації й поборення національно-державного відродження українського народу. Безоглядна в методах поставлених цілей, вона беззастанно різними способами сугерувала світову opinio, що визвольні змагання України — це загроза для загального миру "інтрига Німеччини", здійсненню якої треба перешкодити за всяку ціну! Прагнення цих, керованих Москвою, темних міжнародних сил вбити наш сорокмільйонний народ і залишити його під пануванням советського імперіялізму, прикривалося звичайно високими ідеями миру, гуманізму, демократизму та іншими гаслами — до фальшування яких Москва є "спецом", що його справді ще світ не бачив!

Провокативна акція Москви звертала при цьому своє вістря головним чином супроти тієї ідейної, духової й політичної сили поневолено-

го українського народу, яка для Москви особливо небезпечна, а саме — проти українського націоналістично-революційного руху. Обстрілюючи український націоналізм, як сліпе знаряддя німецької політики, більшовицька пропаганда водночас намагалася причепити йому марку "гітлеризму".

Але, річ самозрозуміла, агенти Москви замовчували перед світовою елітою факт, що наша політика виходить із цілком самої її. Їхні заложення та має на увазі насамперед інтереси українського народу.

Другим претекстом для провокацій стала Українська Карпатська Держава. Міжнародні обставини в тому часі зложилися так, що вирішення справи Закарпаття в значній мірі залежало від Німеччини. Річ знову ж таки цілком зрозуміла, що українці поставили собі завдання використати тодішню ситуацію в інтересах власного народу. На їхньому місці те саме зробили б англійці, французи, американці, португальці і т.д. Але необхідність мати в цій справі підтримку Німеччини в найменшій мірі не означала нашого засадничого "германобільства". Щоб перегонатися в цьому, треба хоч би познайомитися з тодішніми голосами української націоналістичної преси на цю тему. Міжнародня опінія не знає, наприклад, того факту, що коли Німеччина згодилася на окупацію Карпатської України Мадяриною й через своїх офіційних відпоручників і в порадила місцевим провідникам українського націоналістичного руху добровільно піддатися малярським військам, то ці провідники їм відповіли: "Добровільно піддатися? В Українській мові немає таких слів! Будемо боротися!". Чи могли б таке говорити й так зробити "плачені німецькі агенти" всупереч волі своїх "патронів"? А мимо цього навксле справи Карпатської України темні сили, ширили повільно брехні й провокацій.

Намаганням Москви представляти українську справу за "німецьку вдумку" довгий час допомагала й Польща, аж поки...сама не заключила пакту приязні з Німеччиною. Відтоді ширити ці брехні Польщі стало вже "невручно" (супроти Берліну) і в її освітленні українське питання перетворилося вже в... "більшовицьку акцію"!

Ми були б одначе несправедливими, коли б хибну уяву міжнародньої опінії про Україну приписали виключно роботі Москви, Польщі та їхнім агентам. Бо до цього в певній мірі спричинилися й деякі українські кліки — це наше справжнє прокляття! Вони в свою чергу зробили все, від них залежне, щоб надшербити авторитет українського питання й викривити правильне розуміння його в світі. Не маючи на це ніяких підстав, права й даних, різні здеморалізовані й продажні спекулянти намагалися де тільки можливо "представляти" Україну! Звичайно, вони не могли, не вміли й не хотіли робити це так і там, де й як цього вимагала її гідність, вага й дійсне значення. В цей спосіб віддавано нашу справу будь у монопольне використання ворожих сил, будь "на комісію" різного роду міжнароднього шумовиння третього гатунку... Такі "державницькі акції" чимало допомогли тим, що був зацікавлений виставити українську проблему, як підрозрілий продукт різних інтриг і "передпокоевих комбінацій". Пописалися, після своїх звичок, згадані кліки також і в Німеччині... Коли приїде час відповідних публікацій, українське громадянство жахнеться від огидного видовища моральної розпусти й національного шкідництва, яких допускалися різні темні типи. Все це знову таки давало ворогам підставу компромітувати в міжнародній опінії українську справу, як ту "крамничку", яку може перекупити за малу ціну хто завгодно!

Злу прислугу виказували також і деякі — кочесні собою, але на-
івні — простаки серед української суспільності, які чекали від Німеч-
чини "манни небесної". Вони свято вірили, що Гітлер навіть бою ігати
не сяде, а відразу закачає рукава та значе "робити" на їхню славу.
Безкритичні, не посідаючи знань, потрібної культури, гоміт чкого і ін-
ттевого досвіду, не вміючи відрізняти гарних слів і гасел від корисно-
ких законів реальної політики; забуваючи старі, як світ, прагнення, о
історична й політична суверенність
кожної нації безпосередньо залежить
від рівня її ідейної й духовної неза-
лежності, — вони гадали, що досить змалпувати чужі зради й
слова, як справа України вже буде поладжена! Останні події відкрили
їх добренько по голові! Після сліпого захоплення та ілюзій — притом
розчарування з розпучливим ламанням рук і прокльонами. Але раніше,
своїм безкритичним галасом, вони витворювали чимало непотрібного ба-
ламуцтва.

Український націоналістичкий рух завжди отояв остоорогъ як від
спекуляцій, так і від дітських захоплень у політиці. Ми всі роки твер-
дили, що між реальною політикою державних націй і визвольною політи-
кою поневолених народів існує засаднича різниця. Мавчи розрахований
на далеку мету плян, державні нації можуть дозволити собі розкіш різн-
них тактичних маневрів, коли цього вимагають потреби дня. Інакше з по-
літикою поневолених народів. Вони не є чинним підметом кожночасних
політичних кон'юктур і не мають безпосередньої змоги впливати на
них авторитетом власної державної сили. Тому рішеннями для них мусять
бути насамперед п р и н ц и п и, з а с а д н и ч і н а п р я м і
їхньої визвольної політики, з яких вони не сміють резигнувати. Інакше
неминуче обернуться в ізрадку, в спекулятивний копаний м'яч під но-
нами міжнародних сил.

Стже засадою українського націоналізму, як була, так і буде бороть-
ба за Самостійну Соборну Державу. З ц і е ї з а с а д и в і н
н і к о л и й н і п е р е д к и м н е у с т у п и т ь. Х т о х о-
че йти спільно з ворогами української нації, той стане проти неї
самої!

Сучасна міжнародня ситуація складна. Але хіба раніше вона була
для нас простішою?! Практичні нас ідики нашої визвольної акції за-
лежатимуть найбільше від нас і від того, в якій творчій інтенсивно-
сті й непримиримості ми спроможемось боротися о а м і і д л я
с е б е. Чуйно слідкуючи за подіями, ми повинні діяти чесно, щиро
й активно. Хай не бентежать нас зміни міжнародньої "погоди". Майбут-
не наше і лише наше! Ми непохитно віримо в себе й у своє покликання!

Та в акції героїчного лупання ворожих скель — не лишаймо без ува-
ги розмадової чінности різних гіен, що рвуть між собою чисті ризи
нації й своїм виттям заглушують її голос. Діймо тут згідно з заса-
дов: гадині розторощується голову це перед тим, як вона кусає... Вий-
мо теж своєчасно сказати "щить" тим надмірно-емстивним дивакам, які,
немов би ті замріяні панночки, що обов'язково мусять "обожувати" чер-
гового герся з перечитаних романів, виявляють просто якийсь патоло-
гічний нахил напереміну сліпе захоплюватися чужими п р а в -
д а м и й пророками.

Тоді в опінії світу Україна перестане бути символом "інтриг". Не-
рована твердою рукою націоналістичного руху, вона швидко зуміє дока-
зати всім, що е с а м а с о б о ю!

Тюремна келія примусила спільно жити людей різних поглядів та різних національностей. Тут люди вчилися, силою обставин, пізнавати себе й ліпше розуміти. Жили побіч себе українські й польські націоналісти, московські більшовики і т. інш. В спокійніні хвилини ми обмінювалися думками й намагалися зрозуміти себе, бо в тюрмі стоїть тільки людина проти людини, а не світогляд проти світогляду. В тюрмі панує велика толеранція.

Найбільш цікаве було становиче москвинів, що пережили большевицьку школу й були виховані в дусі марксистсько-матеріалістичного світогляду. Вони в дискусіях заперечували своє комуністичне переконавання - може широко, може з розумом - але в дальшій дискусії видно було, як вони не можуть позбутись діалектичного способу думання, прищепленого їм у школі, і як кожную проблему зводили вони до матеріалізму й економіки. Але в одному ми, українці, сходилися з москвинами: у любові до України. Один із цих большевиків московської національності родився в Калузі, але більше частину свого життя прожив в Україні, там і оженився з українкою. І він любив Україну, її народ, його звичаї й обичаї, його пісню й ношу, любив українське село й українське місто, словом - він любив Україну... "То ви зукраїнізувалися", - казав я йому. Але він цього не розумів, а може не хотів розуміти? Він не тільки не вмів говорити по-українському, але навіть не міг вимовити якесь слово чисто по-українському. Структура його мовного органу не дозволяла йому цього. Він був стовідсотковий москаль. Він любив і мене, як українця, зате не любив поляків. Йому навіть подобався мій український націоналізм, бо в своїй любові до України він чувся також націоналістом... Про це все говорив мені. Але коли мені одного разу вдалося вяснити йому вільну програму українського народу - а було це дуже трудно, бо він чомусь "не розумів" мене ніколи, - коли я сказав йому, що Україна мусть цілковито відірватися від Москви, то він так визвірився на мене, вишкірив на мене так свої хижацькі зуби, що мені аж моторошно стало.

- Як то - відірвати Україну від решти Росії? Та це ж зрада, це злочин, це - божевілля! Україна ж нерозлучна частина Росії!

І я зрозумів тоді остаточно його любов до України: він любив її з цілою пристрастю, так, як любить хижак свою здобич. І відтоді ми більше не говорили, він тільки часто водив за мною свій погляд, в якому я читав глибоку ненависть і готовість кожної хвилини знищити мене...

Я пережив і ще одну "любов до України". В одній українській церкві, уже тут, на еміграції, відправляв службу Богу - з невідомих мені причин - московський священник. Відправляв він цю службу українською мовою - розуміється, із злою вимовою! - а на кінець молився протяжно, довго за кращу долю України, що спливає кров'ю, за нещасних українських скитальців, за тих, що несуть гіркий хрест нелюдських мук по тюрмах, по концентраційних таборах, на засланні; молився він і за тих, що борються і кладуть свої голови за волю і славу України. А на кінець виголосив проповідь на тему з св. Євангелії - московською мовою...

Пізніше я говорив із цим священником. Він не був большевиком - комуністом, він осуджував тиранський режим Сталіна і мріяв про відновлення колишньої Росії, вільної, може й демократичної, але тільки не комуністичної. Коли я йому сказав про наше визвольне змагання і непохитну волю відірвати Україну від Москви і жити власним самостійним життям, то в його очах запалився той самий вогонь ненависти до мене, що й у того

большевика з р'язниці. Він також "любить" Україну, але тією самою лютю бою хижаків, що й його політичний противник — большевик. В їхньому настановленні до України й "любоби" до неї не було ніякої різниці. І мені було ясно: не лише большевизм самий, як система, а й весь московський народ є нашим дорогим, який навіть визволившись від большевизму, робитиме всі зусилля, щоб Україну задержати для себе, бо всі вони "люблять" її, всі вони не захочуть ніколи добровільно зректися цієї ласої здобичі.

Чи розуміють цю жорстоку правду всі українці? На жаль — ні!

Я говорив пізніше з деякими нашими людьми й осуджував їх, що вислали до української церкви москаля відправити службу Богу. Чи на те мусіли ми кидати рідні землі, щоб і тут, на тигианні, горжі нам люди гнали і тижогували нас? Але мені відповіли деякі: а чи національні москалі не мусіли з тих самих причин брати плях тижанья? Вони ж також жертви сталінської тиранії! І тоді я зрозумів, чому такий Міхновський, з його ідеями самостійної України, був 1917-18 рр. білим круком серед великої більшості українського народу, який тоді, як і тепер, бачив загрозу й нещастя України не в загарбницькій душі московського народу, але — тоді в його царській, а тепер — комуністичній системі правління. Історія нічого не навчила цих людей. Ці люди не бачать за формою змісту. Велика більшість нашого народу вірила в 17-х роках, що комуністична Москва, поваливши царизм, не матиме бажання поневолювати український народ, тому не радо обролася проти нової форми московського імперіялізму. І за це ми заплатили таку дань крові, для якої історія інших народів не знає й приблизного прикладу. Сьогодні ми впадаємо в другий пагубний екстрем: дехто з нас хоче вірити, що, поваливши комунізм у ССРСР, ми зможемо захити з російським народом, як "брат із братом", як рівний із рівним. А історія вчить, що свободу й суверенні права для України здобудемо тільки проти Москви, але ніколи з Москвою. Читайте літературу московської некомуністичної еміграції і побачите її загарбницьке наставлення відносно України. А історія Власова? І в найбільш критичну хвилину цей експонент білої Москви не хотів навіть формально згодитися на незалежність України від Москви, бо всі москалі — білі, червоні чи якісь інші не можуть і думки припустити про відірвання України від Росії. Для всіх їх Україна — це нероздільна частина Москви.

Тому дивує нас, що між нашими політичними колами є ще такі наївні політики, що вірять у братній союз Москви з Україною. Думаємо тут про деякі потягнення політичної групи з-під стягу Бандери, яка в своїй політиці "фронту поневолених Москвою народів", хоче творити всякі союзи з росіянами, "яким уже досить російського імперіялізму" (!). До цієї теми ми ще повернемося.

Ми не хочемо воювати проти московського народу, ми не хочемо бути його ворогом, — ми хочемо тільки вільної України, — а якщо московському народові "уже досить імперіялізму", то це в майбутньому мусить він доказати на ділі й тоді аж ми зможемо говорити про дружбу з ним. Дотепер такого доказу він ще не дав. Тому ми не віримо йому й нашу політику будуватимемо на реальних фактах, а ці факти говорять проти добрих намірів Москви відносно наших визвольних змагань. Перестерігаємо, щоб новою політикою пактування з нашими історичними ворогами не приспати чуйности й здорового національного інстинкту нашого народу. На братнє співжиття з москалями ми ще маємо час, але для цього ми мусимо бути сильні, бо такий союзник, як Московський народ, буде завжди числитися тільки з силою. Історичною пересторогою хай буде для нас 1918 рік — віра в доброзичливість комуністичного режиму з його лозунгом "вплоть до отделения" — та історія Власовщини з її явною нехиттю до українських визвольних змагань. Москалі — це данайці,

яких треба остерігатися і тоді, коли вони приходять до нас із дарунками. Такі "давайські дарунки" ми вже одержували від них почавши від 1654 року — "в ім'я православія й братерства" — а скінчили на 1918 р. — тверення "самостійної" соціалістичної України з харківським урядом на чолі! Щоб таким "дарунком" не були і всякі їхні відозви з змістом співпраці.

Ми були свідками подібної декларації на т. зв. Конгресі Лиги Українських Політичних В'язнів німецьких концтраційних таборів у Мюнхені з 15 червня 1946, де якийсь полячок виголосив польською мовою незобов'язувачу для ніякої польської політичної групи декларацію про готовність співпраці з українцями. Безкритична маса оплескувала з ентузіазмом цю заяву, забуваючи, що приблизно в той самий час польський генерал Андерс заявив, що польська армія має ще боротися за Львів і Відень! Кому тоді вірити? Цьому сірому, незнайому полякві, чи провідникві польських націоналістів? Мабуть осом, бо один давав тривбу, не зобов'язуючу для ні одної з сторін декларацію, думавчи при тому про співпрацю з нами комсом ЗУЗ, а другий накреслював ясно й недвозначно програму відштовидальних польських політичних кругів. Така постава польського політика для нас не новина, але маргіданов вважаємо політичну концепцію наших "політиків", які, будучи самі заслуженими невними кон'юнктурними політичними потягненнями, вціпляють їх і українському народові та вбивають таким чином його здорове й критичне ставлення до наших історичних ворогів. Ми може були б готові на співпрацю з поляками, але поляки мусять ясно й недвозначно визнати законні претенсії українського народу на всі його етнографічні й історичні землі! До того часу ми не знайдемо з ними спільної мови, хоч як це трагічно звучить в обличчі спільної загрози.

Боремося і мусямо боротися за духову чистоту українського народу й за впливачу з цього суто українську політичну концепцію, яка втворилася не в обдурючій себе співпраці з цими народами, але в різкому протиставленні до них. Не маючи вже змоги політично підбити нас і держати брутальною силою в неволі, обидва народи від століть рішилися на духове завороження нашого народу. Історична Польща рішилася була на цей шлях підбок ще в XVI столітті, накладаючи нам унію — бо віра в той час була рівнозначна з національністю, — але це їй не вдалося, тому в новіших часах вона висунула була погубну для нас політику "співпраці", яка мала приспати чужиність і національну свідомість великої частини нашого народу й потім утопити його в польському морі. Цій політиці Варшави протиставився успішно український націоналізм (пригадайте собі політику Пероцького!) Чи тепер національна Варшава не хоче йти тим самим шляхом? Тут сумніву не може бути. Але де подівся той дух відпору, яким горіли колись ті, що сьогодні хочуть за всяку ціну співпраці — так скоро забудеться Варшавський процес? (Горе тіло! без голови!)

Методами духового поневолення українського народу праце і сьогоднішня Москва з своїм демагогічним гаслом культури "національної по формі й соціалістичної" (читає — московської) по змісту". Сьогоднішня Москва, поза гітертими й до бридоти нудними фразами про соціалізм і братерство народів, не має в собі вже нічого не московсько-національного. Теперішній більшовицький, як колись царський режим, ставить во главу своєї своєї політики "великий руський народ" з його політичними й культурно-соціальними ідеями, а всі інші народи СРСР вважає тільки паростками московського народу. Роля України, Білорусі й інших народів — це роля провансальців, роля малих гілок великого всеросійського дерева. Москва намагається за всяку ціну прищепити свою духовість нашому народові, таку ворожу й чужу йому, бо тільки поневоливши його духом, вона одержить його політично в орбіті свого панування.

Ми мусимо з усією рішучістю протиставитися цій політиці духовства, а за тим і господарського й політичного поневолення України. Україна не є паростком ні московської, ні, тим паче, польської духовності й культури. Протягом століть український народ дав такі потужні докази своєї духовної й культурної самостійності, що брехня про якусь його культурну залежність чи навіть дуже близьку спорідненість з московською духовністю є абсурдом. На такий абсурд здібна тільки нестична московська пропаганда. А тому, що московський народ — так у червоній, як і в білій Україні — з всталому наступі на нашу духовність, на нашу культуру, ми не можемо й не сміємо й політично в'язатися з ним в ніякі союзи. Ми можемо співпрацювати з національними москалями в ділянці повалення большевизму, але для цього непотрібно ніяких зобов'язуючих пактів, які примушували б українські низи дивитися на цього свого кон'юнктурного партнера як на сталого й доброзичливого союзника. У відношенні до московського народу наші народи мусить бути завжди з крісом при боці, готовим до відсічі. А якщо наші політики й договорилися б, з тактичних хвилевих моментів, на певну кон'юнктурну співпрацю з московськими противниками большевизму, то це хвилева й незобов'язуюче на довгу мету потягнення проводу не вільно давати під оплески масі. Українська маса мусить знати й бути переконана, що після повалення большевизму, вона мусить боронити своєї свободи перед демократичною чи якось іншою Москвою. Коли так не буде, то на цьому ми нічого не втратимо, а коли так буде, то весь наш народ буде приготовлений на удар і зможе його успішно наругати — відбити, щоб хвилева кон'юнктура не вбила правильної постановки.

—оооооооо—

"...УКРАЇНСЬКІ НАЦІОНАЛІСТИ МУСЯТЬ ЗРОЗУМІТИ СВІТ І ЖИТТЯ ГЛИБШЕ І КРАЩЕ ВІД ЇХ ОТОЧЕННЯ, ХОТІТИ БІЛЬШЕ Й УПЕРТИШЕ ВІД ІНШИХ ТА ПРАЦЮВАТИ ПОДВІЙНО, ЗА СЕБЕ Й ЗА ТИХ, ЩО НЕ ПРАЦЮЮТЬ АБО ПРАЦЮЮТЬ ЗЛЕ".

О. С е н к.

РЕЦЕНЗІЇ

"ЧУЖИНЦІ ПРО УКРАЇНУ" — Інформативна книгозбірня ч.1.1946.

Перед нами чепурно видана брошура, з обкладинкою, де на тлі заголовків назв різних газет чужими мовами, червоними літерами піднято ту привабливу для нас назву — "Чужинці про Україну". Після різних циклостилєних витворів береш цю, нормальним друкарським способом надруковану, книжку, з неабияким здивуванням: навіщо ми дочекалися своєї друкарні і видання так потрібних на чужині книг!.. І яке ж велике наше розчарування, коли ми, після вступу, ознайомилися із змістом цього видання!

Виявляється, що це є передрук тих вісток, що ми вже їх по кілька разів зустрічали в деяких українських виданнях, які "своєю мистецько-облудною клеветою і фальшем" намуляли вже українським читачам очі. Це — збірка тих вісток, що беруть початок часто з ворожих джерел, і які містяться з інформативного обов'язку в тій пресі за кордоном, яка, за визначенням самих видавців цієї книжки, "вправді, улягаючи сильній ворожій пропаганді й не звикла до мистецько-облудних клевет і фальшу свого "союзника"... не розбирається деколи як слід у всіх українських питаннях, повторює ворські слова, окреслює героїчні змагання УПА, як "бандитські вчинки" (стор.3). І ось цю збірку "наклепів і опльовувань" (вираз із стор.2-ї) видавець пропонує українському читачеві. Неймовірно, але — факт!

Як міг бути такий "ляпсус" і такий клясичний зразок "педомислія" допущений до друку? Яка мета цього видання?

Видавець потурбувався про те, щоб читач не ламав над цим собі голову. Відповідь проста. Треба було ще й окремою збіркою показати, що "незламний провід, революційно-визвольний Уряд — Українська Головна Визвольна Рада — знаходить подив і зацікавлення в цілому вільному світі..."

Перечитуючи збірку, читач не знайде ніякого подиву. А вміщення цих вісток в пресі ще не є ознакою зацікавлення світу до УГВР. Просто потрапляє вістка (а їх дехто з українців зацікавлений поширювати), і журналіст, який ползе за ними — з свого обов'язку подає до своєї газети. І це приводить наших горе-видавців у "теляче захоплення". Ім бай-дуже, що цим самим вони допомагають тому, кому це потрібно, ширити наклепи і опльовування на українську визвольну боротьбу. Головне, що УГВР бореться... Це важливе. А не визвольна боротьба українського народу, якій вони цією книжкою роблять медвежу послугу.

Це вже схоже на геростратову роботу.

Уявляємо собі, що б вийшло, якби, скажемо, більшовики мали таке недомисліє, як наші автори та й почали видавати збірками все, що про них пишуть у світовій пресі, щоб довести громадянам СРСР, — от, мовляв, які ми, більшовики — про нас трубить увесь світ!.. Але такого не можна собі уявити. А в нашому українському світі таке діється.

"Ми стараємося подавати вірні переклади чужої преси, а оцінку й критичні завваги полишаємо нашим читачам." (Стор.3).

На те ж ми й демократи!

Читачі таки зроблять і "свою оцінку" і "критичні завваги".

Той метод підходу до української визвольної боротьби і той кут зору,

під яким висвітлюється визвольну боротьбу т. зв. УГВРатом (читає банцерівцями) знаходить нині осуд в різних колах українського громадянства. Цілковиту рацію, на нашу думку, має американська демократична газета "Сі бода", коли в числі від 12 червня пише:

"Ділянка збройної безпосередньої боротьби з окупантом найбільш жертвена, але й найбільш відповідальна. Вона, в сьогоденних обставинах, може бути ведена тільки в тіні й силою факту виключає контроль суцільного загально-громадського чинника. Діяльність в своїх цілях, вона не завжди може скидати відповідальність за її вчинки на весь народ, бо це означало б засудити його на загляд. З тих самих причин треба підходити з відповідною обережністю і до інформацій про цю діяльну боротьбу. Большевики їх подають на те, щоб цим виправдати перед світом свій терор в Україні. Світова преса пише про них час до часу і — як виходить з тону кореспонденцій — з інформативного обор'язку, хоч ті інформації нічого не вияснюють, бо баламутні. В українській пресі цей обов'язок повинен відповідно покритися дією... Редакція може дозволити собі друкувати поголоски, але не такі, які можуть заважувати на долі народу... Пишучи про всі ці справи, не можна руководитися здогадами, настроями чи симпатіями, тільки тонкими інформаціями, великим знанням цілоти справ і, насамперед, добром самої справи. Тільки правильна оцінка положення та всестороннє знання справи допоможе оминути в інформаціях тих недотягнень чи перетягнень, що могли б мати небажані наслідки..

Кроє народу занадто дорога, щоб інформаціями про її пролиття мов на було зводити будь-які порахунки. Якщо український загаль має бути кому вдячний, то насамперед тим, що боротьбу ведуть, а не тим, що про неї інформують. Справа інформацій про боротьбу в Україні є така складна, як і сама боротьба...

Усіх українців еднає сьогодні одна думка: визволення батьківщини. З цієї думкою боротьба ведеться, поглиблюється, радикалізується. Але якщо український народ не хоче залишитися вічним "лицарем абсурду", і тільки творити легенди, він у своїй боротьбі, крім героїства, і завзяття та жертвенности, мусить виказати теж політичну мудрість, без якої була б неможлива кінцева перемога. До цього допоможе насамперед правильна оцінка української справи. Бо сьогодні більш як коли обов'язують слова Франка, що на кожному мільйонів стан стоїть і за доле мільйонів мусить дати він одвіт. Цими думками треба керуватися в боротьбі, а теж і в інформаціях про неї".

З цими думками ми цілком солідаризуємося. Кроє народу є, справді, занадто дорога, щоб викривленою інформацією про її пролиття чи передруком ворожих наклепів набувати собі вузько-груповий чи партійний "політичний капітал" і зводити будь-які порахунки.

Така наша оцінка цієї книги. А висновки полишаємо нашим видавцям.

P. S. В українському світі є, кажуть, таке угруповання, яке перейняло на себе функцію цензури, і конфіскує окремі "небдялі" видання. Не знаємо причин конфіскати вже сконфіскованих видань, але не явно такої конфіскати заслуговує! Радимо йому на це звернути увагу.

Ч и т а ч.